

Grey Scale #13

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH
KATEDRA TAKTYKI OGÓLNEJ

Płk dr hab. Michał HUZARSKI

ZMIANY W TEORII
TAKTYKI OGÓLNEJ WOJSK LĄDOWYCH
pk. „KLAMRA”

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/3768

05-003768-002

WARSZAWA

68866

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ
WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH
KATEDRA TAKTYKI OGÓLNEJ

huja

Do użytku wewnętrznego
Egz. Nr

Płk dr hab. Michał HUZARSKI

**ZMIANY W TEORII TAKTYKI OGÓLNEJ
WOJSK LĄDOWYCH**

pk. „KLAMRA”

SPIS TREŚCI

	Strona
WSTĘP	3
1. ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE	5
1.1. Przedmiot i cel badań	5
1.2. Problemy i hipotezy	6
1.3. Metody i teren badań	8
2. ZARYS HISTORII TAKTYKI	10
3. MIEJSCE TAKTYKI OGÓLNEJ W TERMINOLOGII I KLASYFI- KACJI TAKTYKI	16
4. TAKTYKA JAKO SZTUKA I NAUKA	25
5. ZASADY TAKTYKI	30
6. ROZWIĄZYWANIE PROBLEMÓW TAKTYCZNYCH	35
7. WYMIAR POWIETRZNO-LĄDOWY W TAKTYCE	40
8. TAKTYKA A ORGANIZACJA WOJSK	45
9. TAKTYKA A DOWODZENIE	52
10. ZMIANY W TAKTYCE OGÓLNEJ WYNIKAJĄCE Z WEJŚCIA DO STRUKTUR NATO	56
11. KIERUNKI ROZWOJU TAKTYKI OGÓLNEJ	61
ZAKOŃCZENIE	64
LITERATURA	65
ZAŁĄCZNIK: KWESTIONARIUSZ DO PRZEPROWADZENIA WYWIA- DÓW Z EKSPERTAMI I UOGÓLNIONE WYNIKI BADAŃ	

W S T Ę P

Przełomowa w dziejach historii Polski zmiana ustroju i wynikająca z niej budowa państwa suwerennego i demokratycznego wywarła istotny wpływ na zmiany uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych bezpieczeństwa kraju. Uległy też zmianie założenia doktryny militarnej i polskiej sztuki wojennej. Największe przeobrażenia odnotowujemy w strategii i sztuce operacyjnej, mniejsze ale znaczące - w taktyce.

Drugą zasadniczą przyczyną zmian zachodzących w taktyce są wymagania kompatybilności i interoperacyjności w ramach struktur Paktu Północnoatlantyckiego.

Wymienione przyczyny miały swe przełożenie na taktykę ogólną, które ulega też stosownym zmianom. Prawdziwość tej tezy wymagała sprawdzenia przez przeprowadzenie badań szczegółowych, których rezultaty zostały przedstawione w niniejszym opracowaniu.

Po wprowadzeniu historycznym, jako ważne uznano umiejscowienie taktyki ogólnej w terminologii i klasyfikacji taktyki. Starano się też dowieść, że taktykę można, zależnie od przyjmowanych kryteriów traktować jednocześnie jako sztukę i naukę. Wykazano też zmiany zachodzące w zasadach taktyki i przedstawiono pogląd na rozwiązywanie problemów taktycznych, które jest jednym z podstawowych zadań taktyki ogólnej.

Określone zostały także zmiany związane z restrukturyzacją wojsk i dynamicznym rozwojem działań w wymiarze powietrzno-lądowym.

Wskazano na potrzebę łączenia wysiłków w ramach taktyki i dowodzenia, przy jednoczesnej odrębności specjalistycznej.

Wiele uwagi poświęcono potrzebom zmian wynikających ze zobowiązań sojuszniczych w ramach NATO oraz określono ogólne kierunki rozwoju taktyki ogólnej.

W treści opracowania nie odniesiono się do problemów zmian w teorii walki, gdyż były one przedmiotem badań zespołu autorskiego, a ich wyniki zawarto w oddzielnym wydawnictwie.¹

Prezentowane wyniki badań połączone zostały z poglądami autora na wiele kwestii związanych z taktyką ogólną. Oczekiwane jest zatem krytyczne podejście celem wzbogacenia treści kolejnej edycji pracy na ten, niezwykle ciekawy temat.

¹ M.Huzarski i zesp.ofic., Zmiany w teorii walki, cz. I, AON, wyd. 1997; cz. II. Wyd. 1998.

1. ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE

Problematyka niniejszej pracy naukowej obejmuje zmiany w teorii taktyki ogólnej wojsk lądowych. Wiąże się ona tematycznie z pracą zespołową pt. „Zmiany w teorii walki”, a także z treścią rozdziału czwartego dotyczącego terminów taktycznych, opracowania pt.: „Podstawowe kategorie sztuki wojennej”. Praca stanowi kontynuację badań prowadzonych w ramach ogólnego zadania naukowego pt.: „Wojska Lądowe w Systemie Obronnym Rzeczypospolitej Polskiej”.

Przedstawione treści należą do tych obszarów wiedzy, które muszą być systematycznie aktualizowane. Wynika to z naturalnych potrzeb wzbogacania teorii taktyki ogólnej, a także z szczególnej sytuacji związanej z naszymi dążeniami integracyjnymi ze strukturami Sojuszu Północnoatlantyckiego.

1.1. Przedmiot i cel badań

Rozwój taktyki ogólnej polega na nieustannym wzbogacaniu jej teorii i praktyki. Uzależniony jest od wielu czynników i uwarunkowań. Wymieniane są tu najczęściej przeobrażenia pola walki, postęp naukowo-techniczny oraz zadania wojsk lądowych wynikające z przyjętej doktryny militarnej. Do istotnych czynników zaliczane jest także funkcjonalność strukturalna i organizacyjna wojsk.

Mając powyższe na uwadze PRZEDMIOTEM BADAŃ niniejszej pracy jest taktyka ogólna wojsk lądowych wraz z otoczeniem wynikającym z jej umiejscowienia w klasyfikacji sztuki wojennej, w tym zwłaszcza taktyki.

Wszechstronne zbadanie tak sformułowanego przedmiotu pozwoli sprawdzić poprawność obecnych opracowań teoretycznych, wniesić nowe wartości oraz wskazać na kierunki rozwoju taktyki ogólnej.

Określony wyżej przedmiot badań uwzględnia także poglądy na taktykę wojsk lądowych wypracowane w armiach krajów NATO. Pozwoli to na dokona-

nie stosownych porównań oraz stworzy podstawy do wypracowania szeroko uzasadnionych uogólnień.

Na podstawie analizy obecnego stanu wiedzy taktycznej dostrzeżone zostało zapotrzebowanie na jej aktualizację. Stąd CELEM GŁÓWNYM pracy jest wykazanie zmian w teorii taktyki ogólnej w aspekcie głównych zadań wojsk lądowych.

Tak sformułowany cel główny wymaga stosownych rozstrzygnięć szczegółowych. Zaliczyć do nich należy zbadanie aktualnych i perspektywicznych zasad działań obejmujących taktykę ogólną; dostosowanie systematyki taktyki ogólnej do obecnych potrzeb; zbadanie relacji między taktyką a sztuką i nauką oraz zależności występujące między taktyką a strukturami organizacyjnymi wojsk. Jednym z celów pracy jest takie połączenie osiągnięć wieloletniego rozwoju taktyki ogólnej z wymaganiami integracyjnymi ze strukturami NATO.

1.2. Problemy i hipotezy

Wykazana potrzeba podjęcia badań widziana jako tożsama z sytuacją problemową, wskazała na przedmiot i cele badawcze. Osiągnięcie założonego celu wymaga rozwiązania GŁÓWNEGO PROBLEMU badawczego wyrażonego w postaci następującego pytania: jakie zmiany należy wprowadzić w teorii taktyki ogólnej aby jej treści korespondowały z obecnymi i perspektywicznymi zadaniami wojsk lądowych?

Tak sformułowany problem główny może być rozwiązany przy zastosowaniu jego podziału na problemy szczegółowe i dokonaniu zsumowania oraz uogólnienia rezultatów badawczych uzyskanych w wyniku przyjętego postępowania.

Przy takim podejściu, wyodrębnione zostały następujące problemy szczegółowe:

- jaki jest zarys historii taktyki wojsk lądowych?
- jakie jest miejsce taktyki ogólnej w terminologii i klasyfikacji taktyki?
- czy taktyka jest sztuką i nauką?

- jakie są zasady taktyki?
- czym jest problem taktyczny?
- na czym polega koordynacja działań rodzajów wojsk?
- jaka jest istota powietrzno-lądowego wymiaru w taktyce?
- jaka zależność występuje między taktyką a organizacją wojsk?
- jakie relacje występują między taktyką a dowodzeniem?
- jaka jest interpretacja taktyki ogólnej w doktrynie sił lądowych NATO?
- jaka jest wizja rozwoju taktyki ogólnej?

Uzyskanie naukowo uzasadnionych odpowiedzi na powyższe pytania pozwoli na rozwiązanie problemu głównego z jednoczesnym przedstawieniem rezultatów badań w sposób logicznie uporządkowany. Konstatacje i uogólnienie pozwolą nadać opracowaniu całościowego charakteru.

Na podstawie obecnego stanu wiedzy i zastosowaniu wstępnych czynności procedury badawczej istnieją podstawy do przewidywania ogólnych zarysów końcowych wyników badań wyrażonych jako HIPOTEZY ROBOCZEJ. W wielu zagadnieniach nie będzie ona odkrywczą, gdyż zasygnalizowane problemy były wcześniej przedmiotem rozważań teoretycznych i poddawano je weryfikacji w praktycznym działaniu. Jednocześnie w wielu obszarach istnieją podstawy do przewidywania, iż konieczne będą stosowne zmiany w teorii taktyki ogólnej. Dotyczą one przede wszystkim klasyfikacji taktyki, a w niej zakresu problemowego taktyki ogólnej. Wskazana powinna być wyraźna interpretacja taktyki jako sztuki i nauki. Pojawią się też nowe elementy w zasadach sztuki wojennej na poziomie taktycznym. Wiele uwagi poświęci się samodzielności, przy jednoczesnym przejściu odpowiedzialności za podejmowane decyzje.

Prowadzona restrukturyzacja wojsk w znaczący sposób wpłynie na zmiany w teorii taktyki ogólnej, zwłaszcza w zakresie wykorzystania dyspozycyjnego potencjału bojowego.

Wprowadzanie procedur dowodzenia zgodnych z poglądami NATO łączy się z koniecznością czytelnego rozgraniczenia z problematyką taktyczną, przy

jednoczesnym wskazaniu na obszary zazębiających się zakresów odpowiedzialności.

Przewidywane zmiany w teorii taktyki ogólnej mogą zatem wносить istotny wkład w jej rozwój. Wynika to ze szczególnych uwarunkowań związanych z wprowadzeniem programu „Armia - 2012”.

1.3. Metody i teren badań

Zastosowanie metod badawczych miało bezpośredni związek z nakreślonym celem pracy i wynikającym z niego głównym problemem wymagającym rozwiązania.

Podczas realizacji zamierzeń zaprojektowanych w przyjętej procedurze stosowano przemiennie różne metody badawcze.² Były to zarówno metody empiryczne jak i teoretyczne. Nie można przy tym wskazać wyraźnej granicy między nimi gdyż metody teoretyczne występują, z różnym natężeniem we wszystkich etapach procesu badawczego.

Ze względu na charakter niniejszego opracowania przeważały metody teoretyczne. Należały do nich: badanie opracowań i dokumentacji, analiza, porównanie, abstrahowanie, analogia i uogólnienie (synteza).

Warto przy tym wyjaśnić, że analiza rozumiana jest tu jako metoda badania naukowego polegająca na rozczłonkowaniu badanego problemu na elementy składowe, które następnie są badane oddzielnie.³ Wymieniona metoda była stosowana zwłaszcza w opracowaniu zarysu historii taktyki oraz współzależności jej z dowodzeniem i organizacją wojsk.

² Metoda to sposób naukowego badania rzeczy, zjawisk i przedstawiania wyników tych badań.

Metodologia to nauka o metodach badań naukowych. Mały Słownik Języka Polskiego, PWN, Warszawa 1995, s.431.

Metodyka to zbiór zasad postępowania zmierzający do danego celu, nazwa norm postępowania swoistego dla danej nauki.

Metody badań to reguły organizowania działalności badawczej, tj. szereg operacji poznawczych i praktycznych, kolejność ich zastosowania, jak również specjalnych środków i działań skierowanych na osiągnięcie założonego celu badawczego.

K.Borzęcki, Leksykon Podręczny, Olsztyn 1994, s.

³ R.Kolman, Poradnik dla doktorantów i habilitantów. Bydgoszcz 1996, s. 97.

Stosowanie syntezy polegało na składaniu wyników prowadzonych analiz w określoną całość. Czyniono to w poszczególnych rozdziałach, a także w zakończeniu opracowania.

W szerokim zakresie stosowano obserwację rozumianą jako celowe i uważne rejestrowanie faktów. Wyniki prowadzonych obserwacji zostały przedstawione w rozdziałach traktujących o rozwiązywaniu problemów taktycznych, a także w rozwiązaniach problemów wpływu na taktykę organizacji wojsk i stosowanych procedur dowodzenia.

Wzbogacanie teorii taktyki ogólnej musi być wcześniej szeroko konsultowane. Niezwykle cenne są tu rezultaty badań sądów (opinii) ekspertów. Zbieżność poglądów wybitnych teoretyków i praktyków - specjalistów w zakresie taktyki wojsk lądowych pozwala w znacznym stopniu podwyższać prawdziwość opracowań, tez i twierdzeń.

Wymienione metody były stosowane według przyjętej procedury badawczej, rozpoczynającej się od okresu wstępnego przez tworzenie zamiarów badawczych wraz z nakreśleniem hipotezy roboczej i jej weryfikacji, do opracowania hipotezy naukowej w postaci niniejszego opracowania.

Teren badań jest bardzo rozległy, gdyż prezentowane treści są rezultatem badań długofalowych prowadzonych przez autora w uczelni i w wojskach.

W skład wymienionego terenu wchodziły różne komórki organizacyjne i placówki naukowo-badawcze funkcjonujące w obrębie Akademii Obrony Narodowej, a także odpowiednie pionosy w Sztabie Generalnym WP, Dowództwie Wojsk Lądowych, Okręgów Wojskowych i związków taktycznych. Terenem badań (bezpośrednio lub pośrednio) były zagraniczne uczelnie wojskowe.

Ogólnym zamysłem przedstawionych założeń metodologicznych opracowania było poprawne zorganizowanie i przeprowadzenie badań, aby w końcowym efekcie osiągnąć nakreślony cel przez rozwiązanie problemów badawczych.

2. ZARYS HISTORII TAKTYKI

Taktyka jest terminem popularnym, często używanym przez autorów prezentujących różne dziedziny, dyscypliny i specjalności naukowe. Ma ona swe znaczące miejsce w języku polskim a także w mowie potocznej.

W odniesieniu do różnych sytuacji dokonywane są często oceny o zastosowaniu dobrej lub złej taktyki, łącząc ją przeważnie ze strategią.

W środowisku teoretyków wojskowych panuje zgodność co do tego, iż taktyka jest najstarszą częścią składową sztuki wojennej i od niej wywodzi się strategia, a także sztuka operacyjna.

Jako początek jej historycznego rozwoju uznać można okres, w którym pojawiły się antagonistyczne grupy społeczne dążące do osiągnięcia dominacji w sposób siłowy. Przedmiotem sporu mogły być tereny łowne czy też zróżnicowane warunki egzystencji rywalizujących ze sobą plemion.

Wraz z rozwojem cywilizacyjnym, w wyniku twórczego wykorzystywania kolejnych doświadczeń zwalczających się stron, kształtowała się teoria taktyki. Natomiast strategia powstawała równolegle z budowaniem państwowości narodów. Do obrony suwerenności państw tworzono siły zbrojne, które były wykorzystywane zgodnie z wypracowywaną strategią.

Sztuka operacyjna jest najmłodszą częścią składową sztuki wojennej. Powstała ona w okresie napoleońskim, kiedy to zaistniała potrzeba wypełnienia zarysowującej się luki między taktyką a strategią.

Wymieniona triada uznawana jest jednolicie w armiach państw byłego bloku wschodniego. Natomiast w innych armiach możemy spotkać podział sztuki wojennej na taktykę i strategię.⁴ Podobny podział znajduje zastosowanie w języku polskim w odniesieniu do różnych obszarów ludzkiej działalności.

W naturze człowieka zakodowane jest dążenie do osiągania sukcesów, wyróżniania się w swoim środowisku. Przed podejmowaniem określonego działania zastanawiamy się - jaki przyjąć sposób postępowania aby osiągnąć możli-

⁴ Por. Encyklopedia Powszechna PWN, Wyd. II, Warszawa 1987, s. 386.

wie najlepszy rezultat. Stwierdzamy wówczas, że przyjęliśmy odpowiednią taktykę, stosownie do zaistniałej sytuacji i rzeczywistych możliwości.

Będący przedmiotem naszego zainteresowania termin „taktyka” wywodzi się z języka greckiego od słowa „taktike”, które powstało w wyniku połączenia dwóch słów: „techne” - sztuka i „tesso” - porządkuję. Pierwotne brzmienie to „taktikos” - sposobny do porządkowania i kolejne „taktike” - rozumiane jako sztuka porządkowania, układania, ustawiania, ustawiania szyku do bitwy.

Według Małego Słownika Języka Polskiego, „taktyka” to część sztuki wojennej obejmująca teorię i praktykę prowadzenia walki z nieprzyjacielem, a w sensie ogólnym, to sposób, metoda postępowania mająca doprowadzić do osiągnięcia określonego celu.⁵

W znaczeniu wojskowym, „taktyka” to część sztuki wojennej obejmująca teorię i praktykę przygotowania i prowadzenia walki przez pododdziały, oddziały i związki taktyczne wszystkich rodzajów wojsk i sił zbrojnych.⁶

Udokumentowana historia taktyki ma swój początek w starożytnych Chinach. Traktat Sun-Tzu „Sztuka wojny” powstał ok. 600 lat p.n.e.⁷ W dziele tym m.in. zalecane jest prowadzenie różnorodnych form walki zależnie od zaistniałej sytuacji. Ponadto dostrzegano już wówczas, że w taktyce najważniejszą jest walka oraz manewr.⁸

Jako kolejny, ważny w rozwoju taktyki odnotowujemy okres grecki. Nastąpiło w nim rozdzielenie strategii od taktyki. Pierwsza z wymienionych zajmowała się doprowadzeniem do bitwy i wykorzystaniem jej wyników, natomiast druga zajmowała się przeprowadzeniem bitwy i jej wygranem.⁹

Przez wiele wieków dominowała w taktyce walka wręcz prowadzona w szykach zwartych (grecka falanga, rzymski manipuł).

⁵ Mały Słownik Języka Polskiego, PWN, Warszawa 1995, s. 930.

⁶ Leksykon Wiedzy Wojskowej, Warszawa 1979, s. 449.

⁷ Sun-Tzu, Sztuka wojny, Warszawa 1994.

⁸ Por. L. Wyszczeliski, Historia myśli wojskowej starożytności i średniowiecza, Warszawa 1991, s. 11.

⁹ Działania taktyczne wojsk lądowych, Warszawa 1995, s. 9.

Istotną zmianę odnotowujemy w XVI wieku, kiedy to w wyniku wprowadzenia broni palnej powstała taktyka linearna i kolejno kolumnowo-tyralierska. Równolegle z wprowadzeniem broni maszynowej powstawały armie masowe. Wpłynęło to na znaczne przeobrażenia w taktyce powodowane złożonym charakterem walki i zwiększającym się jej rozmachem przestrzennym.

W drugiej połowie XIX wieku zachodzą dalsze zmiany w taktyce powodowane doskonaleniem uzbrojenia. Ogień karabinów sięga 1200 m., a artyleryjski do 4 km. Sprzyja to tworzeniu ugrupowania bojowego na szerokim froncie w bezpośrednim zwarciu z przeciwnikiem. Zwiększają się zatem parametry przestrzenne prowadzonych walk.

Dynamiczny rozwój taktyki następuje w okresie wojen XX wieku. Podczas pierwszej wojny światowej (1914-18) obserwujemy wyjątkowo szybki rozwój techniki wojskowej - motoryzacji i mechanizacji wojsk. Poszerzają się przestrzenie prowadzonych walk, w których po raz pierwszy pojawiają się czołgi i lotnictwo. Piechota otrzymuje znaczne ilości broni maszynowej, wzrasta też liczba i kaliber dział artyleryjskich. Nowa broń wzmacnia trwałość obrony i wpływa na jej pogłębianie. Zwiększyły się też możliwości zaczepne wojsk, powodowane głównie rosnącą siłą i zasięgiem ognia.

Bogate doświadczenia wojenne wywarły istotny wpływ na rozwój myśli wojskowej, w tym także taktyki, okresu międzywojennego. Odnotowujemy szybki rozwój wojsk pancernych i zmechanizowanych. Pojawiają się różne opracowania wybitnych teoretyków wojskowych. Wymienić tu należy takie postacie jak: B.H.Liddell Hart, L.R.Eimansberger, H.Guderian, M.Tuchaczewski. Działaniami bojowymi, bez eksponowania roli wojsk zmechanizowanych i pancernych, zajmowali się również polscy teoretycy, do których zaliczyć można m.in. S.Mossora, J.Rommerera, S.Rolę-Arciszewskiego.

Dynamiczny przyrost środków walki zapoczątkował wyodrębnienie się specjalności wojskowych działających według odrębnych zasad. Dało to początek podziału na taktykę, zwaną później taktyką ogólną i taktykę rodzajów wojsk.

Wypracowane zasady walki okresu międzywojennego sprawdzone zostały podczas drugiej wojny światowej. Jednocześnie doświadczenia bojowe przyczyniły się do rozwoju taktyki. Dotyczyło to zwłaszcza działań zaczepnych (natarcia), a w nich sposobów przełamania obrony, pościgu i forsowania przeszkód wodnych. Doskonalono również obronę, tak pod względem podwyższania jej trwałości, jak i rozszerzania aktywnych form walki, w tym wykonywania zwrotów zaczepnych.

Drugą wojnę światową (1939-45) charakteryzują dalsze duże zmiany w uzbrojeniu i sprzęcie technicznym wojsk oraz rozwój rodzajów walki. Pojawienie się automatycznej broni piechoty, artylerii o dużym zasięgu i sile rażenia, wojsk pancernych i zmechanizowanych i powietrzno-desantowych wywarło znaczący wpływ na przeobrażenia zachodzące na polu walki.

Każdy rodzaj wojsk prowadzi działania swoimi środkami i odrębnymi sposobami. Muszą być one jednak synchronizowane gdyż tylko w ten sposób można odnosić zwycięstwa nad przeciwnikiem.

W okresie drugiej wojny wzrasta dynamizm działań, rośnie siła uderzeniowa wojsk, szybkość manewru, tempo natarcia, a także trwałość i głębokość obrony.

Doświadczenia tej wojny wywarły znaczący wpływ na rozwój taktyki w okresie - bezpośrednio po jej zakończeniu. Priorytetowym rodzajem walki było wówczas natarcie.

Diametralne zmiany w taktyce nastąpiły w połowie lat pięćdziesiątych, kiedy to na pole walki wprowadzona została broń jądrowa. W wyniku początkowej fascynacji tą bronią została ona przesadnie wyeksponowana. Przesłoniła ona znaczenie historycznie ukształtowanych zasad taktyki. W wyniku takiego podejścia zakładano nawet osiągnięcie zawrotnego tempa natarcia sięgającego do 100 i więcej km/dobę. Obronę traktowano wówczas jako wymuszony i tymczasowy rodzaj walki. Zwiększyły się rejony działań i rozmieszczania elementów ugrupo-

wania bojowego. Unikano w ten sposób sytuacji jednoczesnego porażenia wielu obiektów jednym ładunkiem jądrowym średniej mocy (ok. 20 KT).

W latach osiemdziesiątych wypracowano kolejny model walki polegający na alternatywnym użyciu broni jądrowej. Nastąpił w pewnym sensie powrót do realistycznych ocen i twórczego stosowania zasad walki.

Oprócz selektywnego użycia broni jądrowej z przewagą miniaturowych ładunków na szczeblach taktycznych, zakładano szerokie użycie precyzyjnej broni konwencjonalnej o wszechstronnie zwiększonych parametrach celności i siły rażenia.

Zaczęto wówczas przywiązywać znaczną uwagę do działań obronnych, czego potwierdzeniem są sformułowania rozkazu szkoleniowego z 1980 r. o następującym brzmieniu: „Osiągnąć wyższą sprawność przechodzenia wojsk z natarcia do obrony w celu odparcia uderzeń przeważających sił nieprzyjaciela. Nadać obronie większą trwałość lepiej dostosowując ugrupowanie bojowe wojsk oraz system ognia i zapór do konkretnej sytuacji, przede wszystkim - naturalnych właściwości terenu”. Istotną zmianą w poglądach na obronę było uznanie jej w 1984 roku jako nie tylko wymuszonej, ale i zamierzonego rodzaju walki.

Po 1989 roku obronę zaczęto traktować priorytetowo. Wynikało to ze zmian polityczno-militarnych zachodzących w naszym kraju i przejścia na samodzielność obronną. Równoległe z wypracowaniem zmian doktrynalnych przystąpiono do restrukturyzacji jednostek wojskowych do związku taktycznego włącznie. Czyniono to pod kątem zmiany charakteru struktur organizacyjnych z ofensywnych na defensywne.

Doskonalona jest obrona pozycyjna przez podwyższanie jej trwałości przy jednoczesnym zwiększaniu aktywnych form walki obronnej. Zaczęto przywiązywać więcej uwagi do problematyki działań opóźniających oraz rozważano różne warianty udziału związków taktycznych w obronie manewrowej w składzie związku operacyjnego. Założono wówczas, że natarcie może mieć miejsce w ramach zwrotów zaczepnych - kontrataków i przeciwuderzeń. Zmniejszyły się głę-

bokości zadań, natomiast zwiększył się dynamizm walki prowadzonej w wymiarze powietrzno-lądowym.

Dostrzec zatem można, iż powojenna polska myśl wojskowa, mimo trudnych uwarunkowań ograniczających samodzielność, wniosła istotny wkład w rozwój taktyki. Ten dorobek jest obecnie twórczo wykorzystywany w nowych taktycznych rozwiązaniach koncepcyjnych.

Po przemiennie akcentowanych priorytetach, najpierw w odniesieniu do natarcia, później do obrony, oceniono że te dwa rodzaje walki są równorzędnie ważne. Dotyczy to zwłaszcza szczebla pododdziału. Reprezentatywny jest tu batalion jako zasadniczy trzon zgrupowania taktycznego. Powinien on równie dobrze się bronić jak i nacierać.

Po rozpoczęciu działań zmierzających do integracji naszych sił zbrojnych ze strukturami NATO, znaczący wpływ na rozwój taktyki wywierają poglądy i zasady walki obowiązujące w armiach członkowskich tego paktu. Do wykonania przyjmuje się te ustalenia, które zapewniają jednolitość współdziałania. Jednocześnie dąży się do wykorzystywania naszego dorobku taktycznego i narodowego charakteru armii.

3. MIEJSCE TAKTYKI OGÓLNEJ W TERMINOLOGII I KLASYFIKACJI TAKTYKI

Zmiany i przeobrażenia zachodzące w taktyce przebiegają w ścisłej zależności z kierunkami rozwoju sztuki operacyjnej i strategii. Istnieją tu wzajemne sprzężenia wynikające z potrzeby korelacji podejmowanych działań mających na celu skuteczną obronę kraju. Wprawdzie taktyka jest umiejscowiona na najniższym poziomie w ramach sztuki wojennej, to jednak od rezultatów uzyskiwanych na tym szczeblu zależą w głównej mierze ostateczne wyniki bitew. Na tej podstawie, a także przy uwzględnieniu wcześniejszych, różnych ujęć istoty taktyki sformułowana została obecna jej definicja.

TAKTYKA to część składowa sztuki wojennej, specjalność obejmująca teorię i praktykę przygotowania i prowadzenia walki przez pododdziały, oddziały i związki taktyczne jednego lub kilku rodzajów wojsk, ze składu różnych rodzajów sił zbrojnych.

Teoria taktyki wyjaśnia istotę walki, stanowi zespół tez i twierdzeń logicznie uporządkowanych i naukowo uzasadnionych, wyznacza zakres problematyki taktyki w ramach sztuki wojennej, określa efektywne, sprawdzone w praktyce sposoby przygotowania i prowadzenia walki. Teoretyczne podstawy mają przeważnie charakter uniwersalny, stanowią w pewnym sensie mądrość taktyczną gromadzoną niekiedy na przestrzeni wieków. Zaliczamy do nich zasady sztuki wojennej i czynniki walki zbrojnej w wymiarze taktycznym, klasyfikację (typologię, systematykę), terminologię i ogólne zasady działań taktycznych, zwłaszcza podstawowych rodzajów walki - obrony i natarcia.

Praktyka taktyki są to, wynikające z teorii, świadome i celowe, wszelkie działania wojsk na szczeblach taktycznych. Wyróżniamy wojenną praktykę taktyki, która jest dla teorii najcenniejszym źródłem poznania oraz pokojową (szkoleniową) praktykę taktyki, podczas której weryfikowana jest efektywność i funkcjonalność opracowanych koncepcji teoretycznych.

Między teorią i praktyką taktyki występuje sprzężenie zwrotne polegające na wzajemnych zależnościach, wzbogacaniu się, uzupełnianiu i twórczym współdziałaniu.

Struktura taktyki uzależniona jest od rodzajów sił zbrojnych, rodzajów wojsk oraz cech swoistych ich użycia w walkach, bitwach i operacjach. Dlatego też wyróżniamy: taktykę wojsk lądowych; taktykę sił powietrznych i taktykę marynarki wojennej. Wiele przesłanek wskazuje na to, iż w przyszłości może powstać taktyka sił kosmicznych.

Przedmiotem naszego zainteresowania jest **taktyka wojsk lądowych**, która obejmuje teorię i praktykę przygotowania i prowadzenia walki przez pododdziały, oddziały i związki taktyczne różnych rodzajów wojsk działających w składzie wojsk lądowych.

Taktyka wojsk lądowych była początkowo utożsamiana z taktyką ogólną i taką jej interpretację znajdujemy w Leksykonie Wiedzy Wojskowej. Jednak sukcesywne pojawianie się nowych środków walki i zarysowująca się wyraźna specyfika działań, przyczyniły się w głównej mierze do powstania taktyki każdego z rodzajów wojsk. Uzbrojenie i sprzęt jakim one dysponują, mają swe przełożenie w prawidłowościach stosowanych w walce. Określają ich rolę i przeznaczenie, a także sposób wykorzystania i współdziałania z innymi rodzajami wojsk. Zarysowująca się odrębność zrodziła potrzebę racjonalnej koordynacji, zespalającej wysiłki w ramach taktyk poszczególnych rodzajów wojsk wchodzących w skład wojsk lądowych. W ten sposób powstała (została wyodrębniona) taktyka ogólna, która w lapidarnym ujęciu stanowi niejako „klamrę spinającą” taktyki rodzajów wojsk.¹⁰

TAKTYKA OGÓLNA wojsk lądowych obejmuje teoretyczne podstawy taktyki, teorię i praktykę przygotowania i prowadzenia walki przez ogólnowojskowe pododdziały, oddziały i związki taktyczne oraz koordynację działań taktycznych rodzajów wojsk.

¹⁰ Por. B. Chocha, Rozważania o taktyce, Warszawa 1982, s. 19-20.

TAKTYKA RODZAJÓW WOJSK obejmuje teorię i praktykę przygotowania i prowadzenia walki przez specjalistyczne (typowe) pododdziały, oddziały i związki taktyczne rodzajów wojsk.

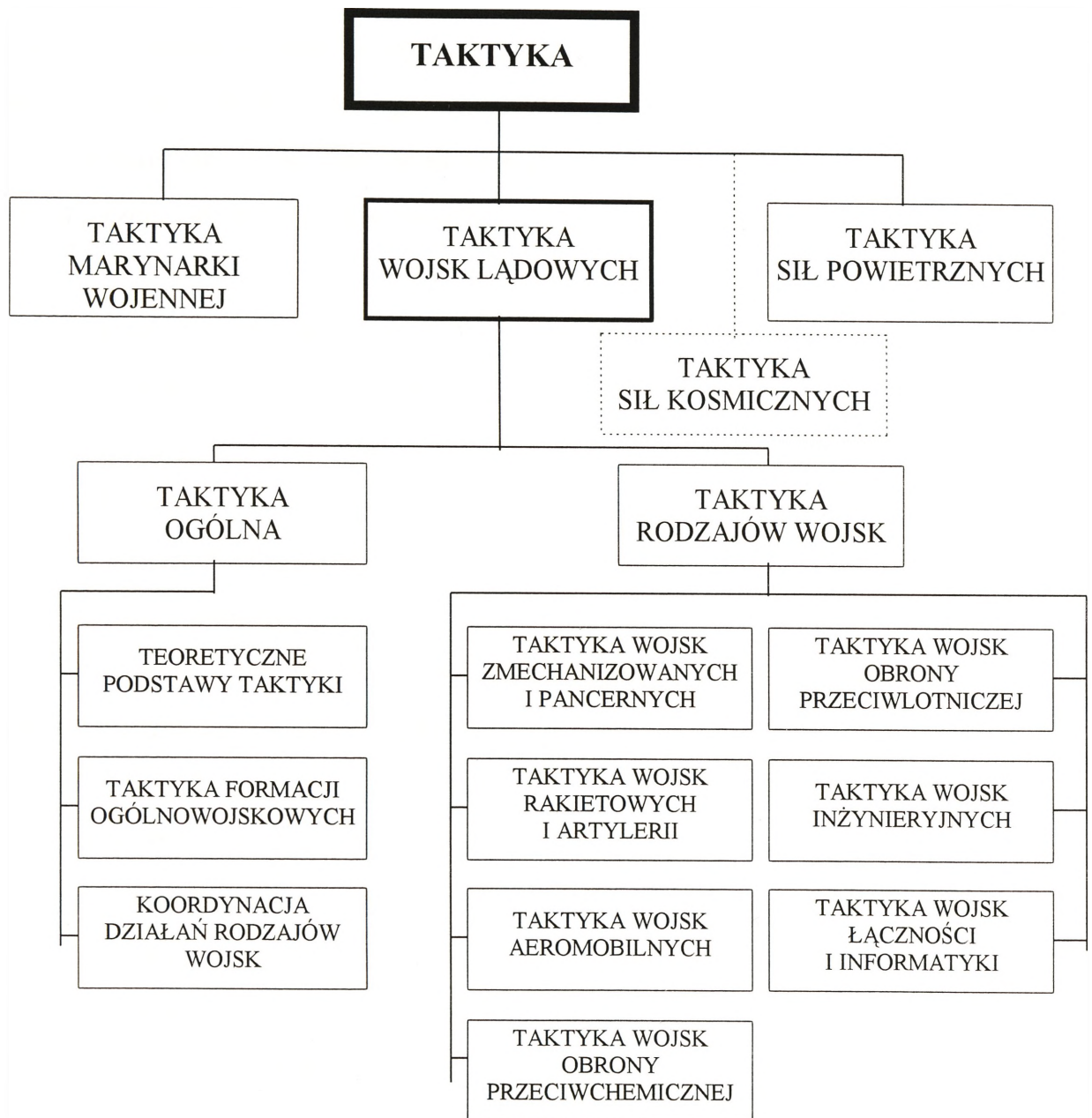
W wojskach lądowych wyróżnia się obecnie taktykę wojsk: zmechanizowanych i pancernych; aeromobilnych; raketowych i artylerii; obrony przeciwlotniczej; inżynieryjnych; łączności i informatyki oraz obrony przeciwochemicznej.

Taktyka ogólna i taktyki rodzajów wojsk tworzą logicznie i racjonalnie uporządkowaną całość przy jednoczesnym zachowaniu odrębności podkreślającej zakresy odpowiedzialności i specjalizacji. Przedstawiony podział taktyki wojsk lądowych i definiowanie terminów jest akceptowany przez wielu specjalistów wojskowych i ma swoje odzwierciedlenie w wielu opracowaniach.¹¹

Wymienione w wielu definicjach **przygotowanie walki** rozumiane jest jako zbiór czynności wykonywanych w celu stworzenia (wypracowania) dogodnych warunków do realizacji zamierzeń i wykonywania zadań zgodnie z przyjętym planem i harmonogramem, które wynikają z opracowanej koncepcji walki (decyzji).

W przedziale czasu i wykonywanych w nim czynności, od rozpoczęcia do zakończenia wykonywania zadań, mieści się **prowadzenie walki**. Może ono mieć przebieg planowy, zgodnie z wcześniejszymi kalkulacjami i prognozami rozwoju sytuacji. Przeważnie jednak, w toku prowadzonych działań pojawiają się nowe okoliczności i zdarzenia, które wymagają stosownych reakcji i korekt w stosunku do pierwotnego planu. Jest to sytuacja typowa, charakterystyczna dla okresu prowadzenia walki. Podejmowane decyzje cząstkowe są zazwyczaj niezwłocznie wprowadzane w czyn. Całość przedsięwzięć dowódczych tego okresu nazywamy kierowaniem walką.

¹¹ Działania Taktyczne Wojsk Lądowych, Warszawa 1992; S.Koziej, Podstawy sztuki wojennej, Warszawa 1993.

Rys. 1. Klasyfikacja taktyki wojsk lądowych

Sam termin WALKA w interpretacji ogólnej jest to działanie mające na celu uzyskanie, przeprowadzenie czegoś albo występując, opierając, sprzeciwiając się komu lub czemu.¹²

¹² Mały Słownik Języka Polskiego, Warszawa 1995, s. 1001.

W ujęciu prakseologicznym, wg T.Kotarbińskiego **walka** to najciekawszy przypadek wzajemnego przeszkadzania, zmuszający obie strony do pokonywania trudności, a więc pośrednio do usprawniania techniki działań.¹³

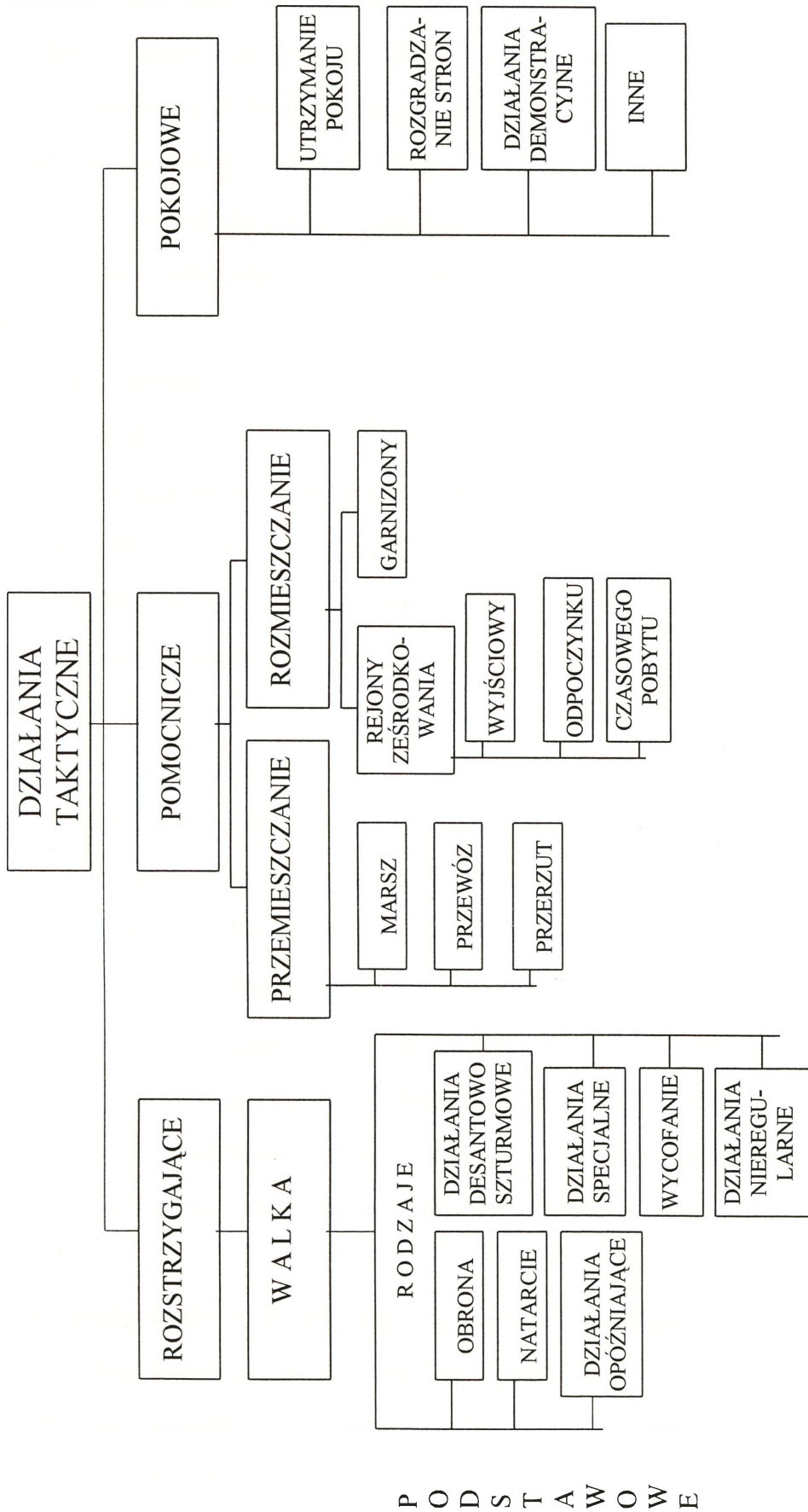
W interpretacji wojskowej **walka (bój)** to zorganizowane, skupione w czasie i przestrzeni, zbrojne starcie dwóch przeciwstawnych stron w skali taktycznej.

W zależności od zaangażowanych sił i środków oraz środowiska walka może być: lądowa (naziemna); powietrzna; morska; powietrzno-lądowa; elektro-niczna; psychologiczna i partyzancka.

Z terminem „walka” używanym zamiennie jako „bój” wiążą się „**działania bojowe**”. Stosowano go dość często w piśmiennictwie wojskowym. Dotyczyły one jednak stron walczących w bezpośrednim zwarciu. Miały zatem ograniczony zasięg odniesienia. Dlatego też obecnie często używa się terminu **działania taktyczne** rozumiane jako wszelkie działania pododdziałów, oddziałów i związków taktycznych wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej. Innym ujęciem definicji działań taktycznych to wszelkie walki (boje), marsze, przegrupowania i zmiany położenia wykonywane przez wojska z zamiarem osiągania celów taktycznych.

W takiej interpretacji obejmują one walki (boje), przemieszczanie i rozmieszczenie wojsk. Nie można jednak tych części składowych działań taktycznych traktować równorzędnie gdyż np. ważniejsza jest walka od działań przygotowujących do niej.

¹³ T.Kotarbiński, Traktat o dobrej robocie, Wrocław 1969, s. 239.

Rys. 2. Klasyfikacja działań taktycznych

P O D S T A W O W E

W obszarze taktycznym znalazły się także działania o nowym charakterze np. w ramach misji pokojowych ONZ. Kontyngenty Wojska Polskiego brały i nadal biorą udział w tych akcjach, przeważnie o charakterze międzynarodowym. Mamy zatem już pewne doświadczenia w działaniach zapewniających pokój.

Przy tych wyjaśnieniach oraz na podstawie przeprowadzonych analiz i ocen, **działania taktyczne** można podzielić na rozstrzygające, pomocnicze i pokojowe.

W działaniach rozstrzygających najważniejszą rolę odgrywa walka, którą dzielimy na podstawowe rodzaje i rodzaje.

Do **podstawowych rodzajów walki** zaliczamy obronę, natarcie i działania opóźniające. Dotychczas zaliczano do nich tylko obronę i natarcie. Włączenie do tej grupy działań opóźniających wynika z obecnych uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych. Mam tu na uwadze możliwe zagrożenie i ewentualny początek działań wojennych, a także poglądy na działania taktyczne w NATO, w tym zwłaszcza w Bundeswehrze.

Do rodzajów walki zaliczyć możemy: działania desantowo-szturmowe, działania specjalne, wycofanie i działania nieregularne.

Wymieniony skład rodzajów walki został przyjęty na podstawie obecnej wiedzy taktycznej, realnych struktur organizacyjnych wojsk i wyrażanych poglądów na ten temat. Wyłączono np. działania rajdowe, gdyż one mogą być prowadzone w działaniach zaczepnych, których rozmach ulega zmniejszeniu. Mogą pojawić się nowe rodzaje walki np. w związku z dynamicznym rozwojem działań powietrzno-lądowych czy też szerokim wkraczaniem elektroniki na taktyczne pole walki.

Przedstawiona w niniejszym rozdziale terminologia i klasyfikacja taktyki obejmuje tylko kwestie zasadnicze, bez zgłębiania problematyki szczegółowej. Zamysłem autora było stworzenie podstaw do jednolitego rozumienia kolejnych partii wiedzy taktycznej prezentowanej w kolejnych rozdziałach.

Nie oznacza to, iż zaprezentowane treści uznawane muszą być jako ostateczne. Istotą takiego podejścia było jedynie zaproponowanie płaszczyzny wspólnych rozważań przy jednoczesnej otwartości epistemologicznej pozwalającej wnosić nowe wartości do terminologii i klasyfikacji.

Mogą zatem pojawić się oceny krytyczne a także inne propozycje ujęć definicji i podziałów typologicznych. Podstawą do takich oczekiwań są nowe elementy zaproponowane tak w terminologii jak i w klasyfikacji. Np. definicja taktyki ogólnej jest całkowicie autorską propozycją. Wprawdzie termin ten w literaturze wojskowej był i jest często używany, to jednak nie podjęto próby jednoznacznego jego określenia. Nie było także dotychczas czytelnego (wyraźnego) ujęcia typologicznego części składowych taktyki ogólnej. Zaproponowane na rys. 1 ujęcie stwarza możliwości całościowego ujęcia zakresu problemowego, a także szczegółowego jego podziału według dających się wyodrębnić obszarów zainteresowania taktyki ogólnej.

Teoretyczne podstawy taktyki umiejscowione w taktyce ogólnej dotyczą także taktyki rodzajów wojsk. Są to w przeważającej większości postanowienia o charakterze ogólnym i ich zastosowanie (przestrzeganie) może mieć miejsce w różnych specjalnościach. Chociaż nie zostało to wykazane graficznie, to z pewnością istnieją pewne, charakterystyczne dla każdego z rodzajów wojsk elementy teoretycznych podstaw. Powinny one jednak korespondować z teoretycznymi podstawami taktyki w ogólnym ujęciu.

Na ogół panuje zgodność co do koordynującej roli taktyki ogólnej w odniesieniu do rodzajów wojsk. Taka potrzeba ma przekonujące uzasadnienie. Zgrywanie wysiłków różnych komponentów pola walki jest jednym z podstawowych warunków osiągania sukcesów.

W ramach taktyki rodzajów wojsk po raz pierwszy zaproponowano taktykę wojsk aeromobilnych. Jest to wynikiem dynamicznego rozwoju tych wojsk a także rosnącego znaczenia działań w wymiarze powietrzno-lądowym. W wymienionej taktyce mieszczą się również elementy taktyki działań lotnictwa wojsk

lądowych, zwłaszcza formacji wyposażonych w śmigłowce. Może w przyszłości, w wyniku prognozowanego dynamicznego rozwoju tego lotnictwa, wyodrębniona zostanie taktyka lotnictwa wojsk lądowych w ramach taktyki rodzajów wojsk lądowych. Jej zakres, miejsce w klasyfikacji oraz specjalizacja uzależnione mogą być także od rozwiązań strukturalno-organizacyjnych wojsk lądowych.

Inny niż dotychczas jest też podział działań taktycznych. Uznano, że działania te powinny dzielić się na rozstrzygające, pomocnicze i pokojowe. Ten podział wynika z dostrzeżonej potrzeby zróżnicowania znaczenia walki oraz przemieszczeń i rozmieszczeń. Pojawiła się także potrzeba wyodrębnienia i klasyfikacji działań pokojowych. Są one w obecnej rzeczywistości i prognozach ewentualnych konfliktów istotną częścią wszelkich działań wojsk. Wiele uwagi przywiązuje się do tych działań w armiach członkowskich Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Wymienione przykłady zmienionych lub rozszerzonych propozycji terminologicznych lub klasyfikacyjnych potwierdzają tezę o potrzebie wzbogacania teorii taktyki o nowe wartości, zgodnie z aktualnym stanem i perspektywami rozwoju wiedzy taktycznej.

4. TAKTYKA JAKO SZTUKA I NAUKA

Wiele przesłanek wskazuje na to, że taktyka jest sztuką. Tak sformułowana teza znajduje swe potwierdzenie w definicji sztuki określającej ją jako: „umiejętność, biegłość w wykonywaniu czegoś, kunszt, mistrzostwo”.¹⁴ Nie powinno być wątpliwości co do tego, iż teoria i praktyka przygotowania i prowadzenia walki z zamiarem osiągnięcia określonego celu jest pewnego rodzaju sztuką.

Podobnego zdania jest wybitny teoretyk sztuki wojennej K.Nożko, który sformułował swój pogląd na ten temat w sposób następujący: „Ze względu na cele i wykonywane zadania bojowe, taktykę, zwłaszcza ogólną, można określić jako sztukę, której opanowanie i umiejętne stosowanie przez dowódców i oficerów sztabu pozwala im na racjonalne wykorzystanie potencjału bojowego do utworzenia przewagi nad przeciwnikiem, zwłaszcza w określonym miejscu i czasie, do osiągnięcia celu walki przy minimalnych stratach własnych”.¹⁵

W ciekawy sposób zdefiniował taktykę C.Ardant, stwierdził mianowicie, iż „Taktyka to sztuka i nauka zmuszania ludzi do walczenia przy wydaniu z siebie maximum energii, maximum, które dać może wobec strachu tylko dobra organizacja i sprawne dowodzenie”.¹⁶

Z przedstawionych cytatów wynika, iż można przytoczyć wiele argumentów uzasadniających traktowanie taktyki jako sztuki. Ponadto, z przedstawionego wcześniej zarysu historycznego taktyki wnioskować można, że zapoczątkowała ona kształtowanie się sztuki wojennej i jest jej bardzo ważnym ogniwem. Dostrzegali to także Carl von Clausewitz w swym dziele „O wojnie” gdzie stwierdza: „Powodzenie strategiczne to z jednej strony korzystne przygotowanie taktycznego zwycięstwa, z drugiej jego wykorzystanie”.¹⁷

¹⁴ K.Borzęcki, Leksykon podręczny, Olsztyn 1994, s. 207.

¹⁵ K.Nożko, Sztuka tworzenia przewagi w systemie obronnym RP, Warszawa 1994, s. 93.

¹⁶ Tamże, s. 92.

¹⁷ C.Clausewitz, O wojnie, Lublin 1995, s. 430.

W obecnych uwarunkowaniach zapewnienia bezpieczeństwa Polski zapotrzebowanie na taktykę jako sztukę, dynamicznie wzrasta. Przyczyniają się do tego szybko zachodzące przeobrażenia na polu walki. Wzrasta zasięg i precyzja ognia. Działania przenoszone są w trzeci wymiar. Do techniki wojskowej, a także do systemów dowodzenia i kierowania ogniem wkracza elektronika. Równolegle następują stosowne zmiany w rozumieniu takich określeń jak biegłość w wykonywaniu czegoś, kunszt i mistrzostwo. Niewątpliwie są to istotne przewartościowania, jednak nadal istnieje uzasadniona potrzeba traktowania taktyki jako sztuki.

Rozumiana jest ona jako sztuka pokonania przeciwnika, odniesienia nad nim zwycięstwa, wykonania zadania zgodnie z naszymi zamiarami. Na szczeblach taktycznych możemy nawet mówić o przechytrzeniu przeciwnika, co jest też pewnego rodzaju sztuką. Ta rywalizacja w sztuce taktycznej rozpoczyna się już od pojedynczego żołnierza, czołgu, bojowego wozu opancerzonego. Rywalizacja w sztuce wojowania kończy się najczęściej dla jednej ze stron eliminacją z walki. Wiele zależy tu od techniki, ale także od stopnia wyszkolenia (mistrzostwa) żołnierza dysponującego tą bronią.

Im wyższy szczebel dowodzenia, tym mniejsze możliwości wpływania przez sztukę na sukcesy w taktyce. Wynika to w głównej mierze z dynamicznego rozwoju techniki i elektroniki. Można jednak zakładać, iż efektywne wykorzystanie ich walorów w działaniach taktycznych wymagać będzie perfekcyjnego przygotowania co jest także pewnego rodzaju sztuką. Należy przy tym ciągle mieć na uwadze, większy lub mniejszy, margines subiektywizmu, który w różny, często decydujący sposób wpływa na ostateczny rezultat starcia zbrojnego. Oprócz racjonalnych przesłanek wskazane jest uwzględniać, ciągle aktualną, choć naukowo nie sprawdzoną, zasadę napoleońską poważnie traktującą odpowiedź na pytanie: „czy ma szczęście żołnierskie?”.

Możemy także spotkać się z poglądami będącymi wynikiem fascynacji burzliwym rozwojem elektroniki. Dostrzeżenie wagi problemu jest oceną uza-

sadnioną. Natomiast prognozowanie oddania procesu decyzyjnego technice komputerowej jest stwierdzeniem wątpliwym. Można i trzeba wykorzystywać wszelkie źródła informacji, jednak ostateczną decyzję powinien zawsze podejmować człowiek - w wojsku - dowódca. Ten obszar rozwiązywania problemów taktycznych pozostaje nadal sztuką.

Zgodnie z zapowiedzią niniejszego rozdziału należy także uzyskać odpowiedź na pytanie - czy taktykę możemy jednocześnie traktować jako naukę? Wszystko zależy tu od przyjmowanego kryterium oceny. To z kolei wymaga wyjaśnień rozumienia terminu „nauka”. Znaczący problem twierdzą, iż możemy spotkać się z kilkudziesięcioma jej definicjami.

Jedną z nich ma następujące brzmienie: „Nauka jest wytworem społecznym i służy społeczeństwu. Zagadnieniami wyjaśniania funkcjonowania nauki w życiu społecznym, w tym i teorią nauki zajmuje się naukoznawstwo”.¹⁸ W sensie treściowym „nauką nazywamy społecznie wypracowany system twierdzeń uzasadnionych i sprawdzonych, dotyczących ważnych dla człowieka dziedzin rzeczywistości”.¹⁹

Takie rozumienie nauki przyjęte zostało jako podstawa do dalszych rozważań.

W obecnych, polskich uwarunkowaniach naukowcy są zgodni co do tego, że naukę, zależnie od problematyki, dzielimy na dziedziny, dyscypliny i specjalności. Przy takim podziale (klasyfikacji), nauki wojskowe postrzegane są jako dziedzina, niekiedy jako tożsame - dziedzina z dyscypliną. Natomiast taktyka, jednoznacznie uznawana jest jako specjalność.

Aby uznawać taktykę jako specjalność naukową musi ona spełniać kryteria naukowości, do których zaliczamy następujące nakazy - ograniczenia:

- postępowanie badawcze zgodne z metodami badawczymi;
- uznanie za naukowe tylko takich sądów (poglądów), które są pewne lub wystarczająco uzasadnione;

¹⁸ R. Wróblewski, *Taktyka ogólna jako dyscyplina naukowa*, Warszawa 1987, s. 14.

- krytycyzm w stosunku do własnych i innych opracowań - nieustanne sprawdzanie;
- twórczy charakter rezultatów dociekań naukowych (znaczący wkład w rozwój określonej dyscypliny naukowej);
- niesprzeczność głoszonych sądów;
- język naukowy pozwalający na jasne wyrażanie myśli.

Przy spełnieniu powyższych kryteriów naukowości, zgodnie z przyjętą wcześniej definicją, naukę oprócz twierdzeń tworzą prawa, zasady, teorie, pojęcia i terminy.

Analizując definicję taktyki, w kontekście kryteriów naukowości i ogólnym rozumieniu nauki, istnieją podstawy do stwierdzenia, że taktykę można traktować jako naukę, zwłaszcza w odniesieniu do jej teorii.²⁰

Spotkać się możemy także z poglądami, które niedopuszczają do jednoczesnego traktowania taktyki jako sztuki i nauki. Innymi słowy to ujmując, twierdzi się, iż jeżeli taktyka jest sztuką, a więc zbiorem reguł postępowania, to jednocześnie nie może być nauką, w której dominuje dążenie do prawdy.

Jak już wcześniej sygnalizowano, interpretacja zależy od przyjmowanych kryteriów. W wypadku taktyki, może być ona jednocześnie traktowana jako sztuka i nauka, gdyż spełnia wymagania wynikające z prezentowanych definicji i wymaganych kryteriów. Zaznaczyć tu jednak trzeba, że uzasadnianie twierdzenia musi być czynione oddzielnie, tak dla taktyki jako sztuki, jak i dla taktyki jako nauki. Za każdym razem bierzemy pod uwagę inne definicje i kryteria, które w efekcie końcowym pozwalają traktować taktykę jako sztukę i naukę.

W kontekście powyższych dociekań pojawia się pewna wątpliwość - czy rezultaty badań naukowych z zakresu taktyki powinny być wykorzystywane w praktycznym działaniu? Czy wartość użytkowa pracy naukowej jest zaletą? Czy w ogóle należy łączyć naukę z praktyką? Wychodząc z ogólnej definicji nauki, przyjętej do tych rozważań, że nauka powinna służyć społeczeństwu, należy

¹⁹ T. Tomaszewski, Wstęp do psychologii, Warszawa 1971, s. 10.

przyjąć tezę, iż rezultaty badań powinny być wykorzystywane do usprawniania działań praktycznych. Nie może być tu jednak prostej zależności, gdyż nauka charakteryzuje się otwartością i niezależnością w drodze do prawdy. Stąd praktyka może i powinna czerpać wiedzę ze zdobyczy naukowych.

²⁰ Por. S.Koziej, *Podstawy Sztuki Wojennej*, Warszawa 1992, s. 7.

5. ZASADY TAKTYKI

W bogatej literaturze historii sztuki wojennej wiele uwagi poświęca się zasadom, w których gromadzona była mądrość wynikająca z doświadczeń zwycięskich wojen.²¹ Wybitni dowódcy i teoretycy wojskowi uznawali potrzebę formułowania zasad i traktowania ich jako wskazówek służących osiągnięciu sukcesów na polach bitewnych. W literaturze wojskowej nazwano je zasadami sztuki wojennej.

W zależności od okresu, a także osobowości i doświadczeń dowódców i autorytetów wojskowych różna była ilość i waga zasad. W jednych eksponowano np. zaskoczenie, w innych celowość działania czy też skupianie wysiłków w decydującym miejscu. W wielu wypadkach dostrzec można zbieżność poglądów i polaryzację stanowisk. Jest to jednak nadal kwestia otwartą, zmienną i ciągle aktualną.

Zasady sztuki wojennej mają zastosowanie w trzech jej częściach składowych - w strategii; sztuce operacyjnej i taktyce. Nas interesuje taktyka i interpretacja zasad w odniesieniu do niej. Ze względu na szczebel i zakres problemowy taktyki, wymienione zasady powinny odnosić się do działań taktycznych i wskazywać najkrótszą drogę do osiągnięcia zwycięstwa w walce. Powinny także być brane pod uwagę w rozwiązywaniu problemów taktycznych.

Mogą tu pojawiać się wątpliwości, czy przy obecnym burzliwym rozwoju techniki i wkraczającej wszędzie elektronice, zasady walki spełniają swą rolę? Odpowiedź jest twierdząca. Należy jednak mieć ciągle na uwadze zmieniającą się rzeczywistość, uwarunkowania i przeobrażenia zachodzące na polu walki. Historycznie ukształtowane zasady, w ogólnym ich rozumieniu i przy otwartości na zmiany, będą zawsze aktualne. Ważna jest ich interpretacja w dowiązaniu do realnie występującej sytuacji.

²¹ D.Strasburger, *Zasady sztuki wojennej*, Warszawa 1996.

Można też się zastanawiać nad aktualnością wymienionych zasad, w obowiązującym obecnie Regulaminie Działań Taktycznych Wojsk Lądowych. Sądzę, że zawarte są w nich ogólne wskazówki obejmujące całokształt działań taktycznych, a także są pomocne w podejmowaniu racjonalnych decyzji zmierzających do osiągnięcia zwycięstwa w walce.

Istota i wykładnia korzyści wynikających ze stosowania tych zasad zostały opisane w wielu pozycjach, dlatego nie będą one szczegółowo rozwijane. Uznano jednak, że wskazane jest odniesienie się do kilku kwestii związanych z zasadami.

Analiza stosowania zasad jest potrzebna przed walką - do racjonalnego jej zaplanowania, a także po walce - w celu wyciągnięcia wniosków z przebiegu walki, tak pozytywnych jak i negatywnych.

Będąc na spotkaniu ze słuchaczami ASG WP w 1977 roku gen. Franciszek Skibiński wspominał, że po każdej rozegranej walce wraz z gen. Stanisławem Maczkiem analizowali dokładnie jej przebieg. Zadawano sobie wówczas pytanie - w jakim zakresie zastosowaliśmy zasady walki? Jaki miały one wpływ na jej przebieg? Jakie stąd wypływają wnioski do dalszych działań? Taka była droga do doskonalenia działań taktycznych. Wymienione podejście w swym zamyśle jest nadal aktualne.²² Zasady powinny mieć swe miejsce w procesie decyzyjnym, w rozwiązywaniu problemów taktycznych. Nie mogą być one jednak traktowane w sposób oderwany, jednostkowy. Muszą natomiast być sprzęgane z różnymi działaniami, które tworzą określoną całość. Tą całością jest złożony proces walki, której ostateczne efekty uzależnione są od wielu czynników.

Wspomniana już, wymieniana najczęściej na pierwszym miejscu **zasada celowości** działania jest niezwykle istotną. Ma ona zastosowanie nie tylko w działaniach bojowych ale także we wszelkich działaniach w ogólnym znaczeniu. Przed przystąpieniem do jakiegokolwiek działalności powinniśmy w sposób jednoznacznie zrozumiały określić CEL do którego zmierzamy, cel który mamy w

²² Por. S.Koziej, Podstawy sztuki wojennej, Warszawa 1992, s. 56-61. Wymienione jest współdziałanie (synergiczność) jako zasada.

efekcie osiągnąć. Twierdzenia ta wydawać się mogą bardzo oczywiste. Jednak praktyka podpowiada, że należy do celu działania przywiązywać dużą uwagę. Wizja celu powinna być brana pod uwagę we wszystkich cząstkowych zamierzeniach przybliżających efekt końcowy. Przy takim podejściu ustrzeżemy się odchodzenia od nurtu zasadniczego. W ten sposób zapewnimy sobie pełną jasność w określaniu i realizacji zamiarów głównych i pomocniczych. Taka filozofia interpretacji zasady celowości uznawana jest także w NATO.

Z celowością działań łączy się zasada **zachowania zdolności bojowej**. Wiąże się ona także z podmiotowością i traktowania życia ludzkiego jako najwyższej wartości podlegającej szczególnej ochronie.

Historia dostarcza nam wiele przykładów lekceważenia tej zasady. Wyłączając patologiczne podejście pogardy dla życia ludzkiego w armiach krajów islamskich, mamy także przykłady nie przestrzegania jej na polach bitewnych pierwszej i drugiej wojny światowej. W wyniku błędnych decyzji ponoszono często duże straty. Takim negatywnym przykładem było m.in. bezsensowne, z punktu widzenia operacyjnego, zdobywanie Przełęczy Dukielskiej przez Armię Radziecką w 1945 roku.

Diametralnie odmienne jest przestrzeganie **zachowania zdolności bojowej** w armiach krajów NATO. Wiele uwagi przywiązuje się do minimalizacji strat własnych kierując się jednocześnie ochroną życia żołnierzy w połączeniu z utrzymaniem zdolności bojowej przez cały okres operacji. Oprócz działań mających na celu wykorzystanie właściwości ochronnych terenów i obiektów, przeznaczane są znaczne nakłady finansowe na rozwiązania techniczne zapewniające ochronę obsługujących się w sprzęcie bojowym. Prowadzony jest swoisty wyścig pocisku z pancernym. Czynione zabiegi zmierzają do zapewnienia walczącym wojskom maksymalnej dyspozycyjności do wykonywania zadań bojowych.

Głęboką historycznie motywację ma zasada **ekonomii sił**. Zastosował ją już w 371 r. p.n.e. wódz tebański Epaminondas. Uzyskana w ten sposób przewa-

ga była główną przyczyną zaskoczenia i ostatecznie zwycięstwa nad liczniejszymi wojskami spartańskimi w bitwie pod Leuktrami.²³

Aktualność i potrzeba stosowania tej zasady rośnie w warunkach współczesnych.²⁴ Wzrasta dynamizm działań przy zmniejszających się stanach osobowych i zwiększonych obszarach odpowiedzialności. Nie można być wszędzie silnym i utrzymywać w gotowości znacznych ilości wojsk. Wymagana jest więc manewrowość i możliwość skupiania wysiłków w krótkim czasie w wyznaczonych miejscach.

Zastosowanie zasady ekonomii sił ma służyć uzyskiwaniu przewagi nad przeciwnikiem. Przewagi rozumianej bardzo szeroko, której znaczenie ulega przewartościowaniu i skłania się w kierunku priorytetu przewagi intelektualnej i informacyjnej.

Równie długą ma historię **zasada zaskoczenia**. Wymieniana jest ona jako ważna we wszystkich znanych wariantach składu zasad. Wielu znawców problemu uważa, że uzyskanie zaskoczenia jest połową sukcesu. Niespodziewane działanie strony przeciwnej jest niewątpliwie sytuacją niekorzystną i przyczynia się często do dezorganizacji walki.

Na szczeblach taktycznych istnieją większe, w porównaniu z operacyjnymi, możliwości uzyskania zaskoczenia. Mogą one mieć mniejszy wymiar i mniejsze znaczenie. Zaskakiwać możemy ugrupowaniem, ogniem, nowym sprzętem, dezinformacją, czasem też sposobem wykorzystania sprzętu bojowego. Ważne jest aby przeciwnik nie odczytał naszych zamiarów.

Pojawiają się też oceny, że przy obecnych, nowoczesnych środkach rozpoznania, włącznie z satelitarnymi, trudno będzie ukryć działania wojsk. Z pewnością jest w tym wiele racji. Pole swobodnych skrytych ruchów wojsk, zmniejsza się. Powstają jednak równoległe nowe możliwości uzyskania zaskoczenia, zwłaszcza w zakresie dezinformacji. Przykładem takim były perfekcyjnie przygotowane makiety sprzętu przez Irakijczyków podczas konfliktu w rejonie Zatoki

²³ J.Orzechowski, Dowodzenie i sztaby, Warszawa 1974, s. 89-92.

²⁴ Por. K.Nożko, Sztuka tworzenia przewagi w systemie obronnym RP, Warszawa 1994.

Perskiej. Nawet wysokiej klasy sprzęt rozpoznawczy Koalicji nie był w stanie rozróżnić cele pozorne od prawdziwych. Z pewnością na ten problem zostanie zwrócona obecnie szczególna uwaga, co nie gwarantuje pojawienia się nowych zaskakujących sytuacji, które mogą osiągnąć zamierzony skutek.

Trudny do przewidzenia jest rozwój systemów dowodzenia i kierowania ogniem, opartych na sprzęcie elektronicznym. Mogą tu pojawić się obszary, w których stosowne działania doprowadzą do dezorganizacji i utraty kontroli nad wykorzystaniem potencjału bojowego. Taki scenariusz dezinformacyjny stwarza dogodne warunki do klasycznych działań zaskakujących mających na celu maksymalne osłabienie strony przeciwnej.

Z powyższego wnioskować można, iż dążenie do uzyskania zaskoczenia jest nadal ciągłym obowiązkiem dowódców. Ważne jest aby poszukiwać nowych rozwiązań i sposobów wprowadzenia w błąd przeciwnika. Wiąże się to z potrzebą posiadania wiarygodnych informacji i utrzymywania w odpowiedniej kondycji profesjonalnego przygotowania.

W uogólnieniu można stwierdzić, iż zasady walki są nadal istotne i w znaczący sposób mogą wspierać proces decyzyjny. Wymagają one jednak ciągłych zmian interpretacyjnych, zależnie od postępu naukowo-technicznego i przeobrażeń zachodzących na polu walki. Ilość i treści zasad też mogą ulegać zmianom. Historia ukazuje ich ewolucję, która nadal trwa. Ważne jest aby ich stosowanie przynosiło oczekiwany skutek, którym jest pokonanie przeciwnika.

6. ROZWIĄZYWANIE PROBLEMÓW TAKTYCZNYCH

W rozprawach teoretycznych o tematyce taktycznej, jak również w rzeczywistych działaniach bojowych, praktyce szkoleniowej wojsk oraz procesie dydaktycznym szkolnictwa wojskowego, jednym z zasadniczych celów określanych do osiągnięcia jest optymalizacja rozwiązań problemów taktycznych. Ogólną wskazówką osiągnięcia tego celu jest „stały czynnik taktyczny”, w którym F. Skibiński zaleca „Wojować tak, aby ponosząc samemu jak najmniejsze straty zadać jednocześnie nieprzyjacielowi jak największe”. Jest to sentencja taktyczna o charakterze uniwersalnym, wskazująca cel do, którego należy dążyć aby zwyciężać.

Wzorcami wysokiego kunsztu wojskowego są przykłady historyczne gdzie siły mniejsze zwyciężały siły większe.²⁵ Zajmują one poczesne miejsce w bogatym skarbcu wiedzy zgromadzonej na kartach dziejów oręża polskiego.

Niewątpliwie, nauki płynące z doświadczeń historycznych są kształcące i pomocne w rozwiązywaniu obecnie występujących problemów taktycznych. Ważne jest aby posiadać i stosować umiejętność twórczej transpozycji zbieranych przez wieki mądrości i wykorzystywać je w perspektywicznych koncepcyjnych działaniach taktycznych.

Zanim przejdziemy do rozważań szczegółowych związanych z problemem lub problemami taktycznymi, wskazane są pewne wyjaśnienia natury ogólnej. Otóż w sensie ogólnym „problem” rozumiany jest jako zagadnienie, zadanie lub sprawa do rozwiązania. Może być też zagadnienie lub kwestia wymagająca rozstrzygnięcia.²⁶

Zauważyć więc można, że problemy mogą pojawiać się w różnych obszarach działalności naukowej, a także w działaniach praktycznych. Celem uściślenia wybranej problematyki określana jest jej nazwa. Może to być np. problematyka dydaktyczna lub techniczna.

²⁵ Zwycięskie bitwy w polskiej sztuce wojennej, Wojsko i Wychowanie (Dodatek specjalny), Warszawa 1992.

²⁶ K. Borzęcki, Leksykon podręczny, wyd. cyt., s. 167.

W metodologii, a zwłaszcza w procedurach badawczych, problem zajmuje bardzo ważne miejsce. Z zasady wynika on, lub jest ściśle związany z celem określonej pracy. Nakreśla on sytuację, która wymaga stosownych rozstrzygnięć. Problem wyrażany jest najczęściej w postaci pytania.

Kierując się zadaniem lub potrzebą działania, a także zaciekawieni pojawieniem się sytuacji problemowej, dążymy do racjonalnych rozwiązań, maksymalnie przybliżonych do optymalnych.

Będąc przedmiotem naszego zainteresowania problematyka taktyczna obejmuje ogół problemów pojawiających się w taktyce.

Problemy taktyczne, wynikają z istoty i charakteru walki. W wyniku rozwiązywania problemów taktycznych powstają koncepcje walki lub innych działań, które przetwarzane są na zamiary i decyzje dowódców. Łatwiej jest rozwiązać problem taktyczny w okresie przygotowawczym przy wystarczającym czasie, trudniej w toku dynamiki walki, w niejasnej sytuacji i w ograniczonym czasie.

Podczas rozwiązywanie problemów taktycznych powinny być uwzględniane wszechstronnie różne uwarunkowania. Zaliczyć do nich należy przede wszystkim: treść zadania przełożonego; ramy czasowo-przestrzenne i rozwiązania organizacyjne oraz funkcjonalne z zakresu dowodzenia wojskami; ocenę przeciwnika i możliwości racjonalnego wykorzystania sił i środków (potencjałów bojowych) rodzajów wojsk. Bierze się także pod uwagę możliwości w zakresie wszechstronnego zabezpieczenia bojowego i logistycznego.

Z powyższych treści wnioskować można, że **podstawowym zadaniem taktyki ogólnej jest rozwiązywanie problemów taktycznych**. Taką interpretację przyjmuje obecnie wielu specjalistów wojskowych zajmujących się taktyką. Istnieje tu także związek powyższej tezy z treścią wcześniej cytowanej definicji taktyki ogólnej. Z potrzebą rozwiązywania problemów taktycznych możemy spotkać się przede wszystkim w praktyce przygotowania i prowadzenia walki, a

także podczas koordynacji działań rodzajów wojsk. Ponadto, bez teoretycznych podstaw nie można oczekiwać sprawnych i skutecznych działań wojsk.

Problemy taktyczne o większym stopniu szczegółowości mogą pojawiać się w specjalistycznych taktykach rodzajów wojsk. Mogą to być np. problemy związane z efektywnym wykorzystaniem potencjału ogniowego przez artylerię, czy też formacje wojsk aeromobilnych.

Podejście alternatywne w odniesieniu do potrzeby, lub jej nie występowania w zakresie rozwiązywania problemów taktycznych, świadczy o dostrzeganiu również takich sytuacji, w których podejmowane działania nie wymagają powyższych operacji myślowych. Zaznaczyć tu jednak trzeba, iż możliwość występowania takich sytuacji, ze względu na obecne ukierunkowania, zmniejsza się. Mogą one jeszcze występować, zwłaszcza na niższych szczeblach dowodzenia.

Pozostały jeszcze pewne nawyki wynikające z dominacji byłego Układu Warszawskiego, które mogą mieć przełożenie w ograniczaniu inicjatywy dowódców. Zbyt głęboko ingerowano w procesy planowania i wykonawstwa zadań.

Po przejściu na samodzielność obronną naszego kraju oraz w wyniku dążeń do integracji ze strukturami NATO, samodzielność połączona z odpowiedzialnością stała się podstawą działania. Takie podejście decyzyjno-wykonawcze sprzyja powstawaniu i stwarza potrzebę rozwiązywania problemów taktycznych. Przyjęta zasada dowodzenia przez cele wyzwała u dowódców inicjatywę wyrażającą się często w podejmowaniu niekonwencjonalnych działań, ograniczanych jednak skalkulowanym ryzykiem.

Zasygnalizowana zmiany obrazu przyszłego pola walki, który charakteryzować się może dużym dynamizmem i zaskakującymi przewartościowaniami sytuacyjnymi, wiązały się będą z potrzebą wprowadzania sukcesywnych korekt w działaniach.

Warto w tym miejscu wrócić do rozwiązywania problemów taktycznych i zastanowić się nad zakresem działalności koncepcyjnej. Z pewnością może być on inny w okresie przygotowania walki i charakterystyczny podczas jej prowa-

dzenia. W pierwszym wypadku celem działań może być np. sprawne doprowadzenie wojsk do rubieży starcia z przeciwnikiem, dokonywanie korzystnych dla nas przegrupowań, czy też osiągnięcie pełnej gotowości do walki. Problemami taktycznymi mogą być wówczas: wybór rejonu i sposobu rozmieszczenia wojsk zapewniający bezpieczeństwo i zorganizowane wyjście na wybrany kierunek; terminowe i sprawne wykonanie marszu do wyznaczonego rejonu (rubieży); przyjęcie odpowiedniego ugrupowania bojowego. Każde zakłócenie wykonywania tych zamierzeń przez przeciwnika stworzy problem taktyczny wymagając przeważnie szybkich rozwiązań. Mogą to być np. zmiany rejonów ześrodkowania, zmiany dróg marszu i ich kierunków jak również dokonywanie nieplanowych przegrupowań stosownie do zaistniałej sytuacji bojowej.

Problemy taktyczne mogą mieć charakter ogólny, jak również szczegółowy. Do pierwszej grupy możemy zaliczyć np. wybór w obronie priorytetu między oporem i manewrem. Natomiast przyjęcie ugrupowania bojowego, wybór kierunku lub rejonu głównego wysiłku, czy też określenie sposobu wykonania zwrotu zaczepnego, wymagają już rozwiązań szczegółowych.

Wprawdzie poczynione ustalenia w ramach organizacji i współdziałania z sąsiadami oraz koordynacji działań między własnymi elementami ugrupowania mają z zasady duży stopień prawdopodobieństwa realizacji, to jednak praktyka wykazuje, że działania bojowe mają często zaskakujący przebieg. Istnieje wówczas potrzeba rozwiązywania różnych problemów taktycznych, od tych, które wprowadzają jedynie korekty do planu, po diametralne zmiany rozegrania walki.

Mając na uwadze zasady realizacji procesu decyzyjnego, zgodnie z wymaganiami obowiązującymi w NATO, rozwiązywanie problemów taktycznych w największym zakresie może mieć miejsce podczas analizowania i wyboru wariantów działań. Jest to niewątpliwie bardzo ważny okres pracy koncepcyjnej zespołu oficerów, który w efekcie ma wskazać na rozwiązanie najbardziej przybliżone do optymalnego w rzeczywistych uwarunkowaniach. Szeroko wykorzy-

stywana jest wówczas technika komputerowa do symulacji rozważanych wariantów decyzyjnych.

Rozwiązywanie problemów taktycznych jest zatem zamierzeniem, na które odpowiada taktyka ogólna. Nie można jednak wyodrębnić tego aktu, lecz widzieć go w ogólnym kontekście decyzyjnym, na styku taktyki i dowodzenia.

7. WYMIAR POWIETRZNO-LĄDOWY W TAKTYCE

Działania taktyczne prowadzone w wymiarze powietrzno-lądowym są obecnie przedmiotem szczegółowego zainteresowania, tak teoretyków jak i praktyków wojskowych. Wynika to z postanowień doktrynalnych w części militarnej, armii krajów wysoko rozwiniętych. Przenoszenie działań w trzeci wymiar jest koniecznością, gdyż w przeciwnym razie pozbawiamy się bardzo ważnego atutu jakim jest szturm powietrzny. Niezwykle istotną staje się także możliwość wykonywania przemieszczeń powietrznych, pozwalająca na szybkie zmiany wysiłków w wybrane miejsca i w określonym (wymaganym) czasie.

Celem jednolitego rozumienia analizowanej problematyki wskazane jest przyjąć określoną definicję działań powietrzno-lądowych. Literatura nie dostarcza nam takich przykładów, dlatego na podstawie obecnego stanu wiedzy możemy przyjmować, iż jest to wspólne wykonywanie zadań przez lądowe zgrupowania taktyczne z formacjami desantowo-szturmowymi.

Z samej nazwy tych działań możemy wnioskować, iż działania lądowe są decydujące, prowadzone w relatywnie szerokim zakresie. Natomiast działania powietrzne stanowią uzupełnienie i tło dla tych pierwszych. Wprawdzie pojawiały się już koncepcje wskazujące na wiodącą rolę wymiaru powietrznego, to jednak praktyka wykazała przewagę znaczenia działań lądowych. Potwierdzeniem tej tezy są rezultaty działań prowadzonych w rejonie Zatoki Perskiej, gdzie lądowe związki taktyczne spełniały rolę rozstrzygającą. Może w przyszłości nastąpią stosowne przewartościowania na korzyść działań w trzecim wymiarze i one będą decydowały o ostatecznych rezultatach walk i bitew. Jednak obecnie rzeczywistość nie wskazuje na taki układ zależności w bliższej perspektywie czasu.

Łączenie walki na lądzie i w powietrzu ma stosunkowo krótką historię zamykającą się w przedziale kilkudziesięciu lat. Znajduje ona odzwierciedlenie w wielu opracowaniach i publikacjach.²⁷ Za jej początek przyjąć można 1909 rok,

²⁷ Por. S.Koziej, Podstawowe problemy działań powietrzno-lądowych, Warszawa 1993.

gdy włoski teoretyk i praktyk wojskowy Giulio Douhet w jednej ze swych publikacji zwrócił uwagę na rolę, jaką w działania bojowych odgrywa panowanie w powietrzu.

Działania w wymiarze powietrzno-lądowym na większą skalę wystąpiły dopiero podczas drugiej wojny światowej. Za ich prekursora uważa się M. Tuchaczewskiego, który na początku lat trzydziestych nakreślił pierwowzór operacji powietrzno-lądowej.

W okresie powojennym nastąpił dynamiczny rozwój lotnictwa a pojawienie się śmigłowca jako środka o możliwościach wielowariantowego wykorzystania do celów wojskowych, dał początek walce powietrzno-lądowej. Śmigłowce po raz pierwszy użyto w wojnie koreańskiej. Służyły one do transportu i desantowania wojsk, spełniały również funkcje pomocnicze. W wojnie wietnamskiej i na Bliskim Wschodzie działania formacji śmigłowcowych przybrały charakter desantowoszturmowy. Dopiero konflikt o Falklandy i wojna w rejonie Zatoki Perskiej ukazały wszechstronne możliwości śmigłowców w walce i operacji.

Dostrzeżone walory bojowe śmigłowców były przyczyną burzliwego rozwoju formacji śmigłowcowych. Tam gdzie pojawiają się konflikty zbrojne, pojawiają się także śmigłowce. Miało to np. miejsce w byłej Jugosławii, Afganistanie oraz Czeczenii. Dla śmigłowca nie ma przeszkód terenowych oraz może on uderzać z zaskoczenia po podejściu na małych wysokościach przy maksymalnym wykorzystaniu maskujących właściwości terenu.

W obecnie tworzonych strukturach wojsk lądowych przewiduje się formacje wojsk aeromobilnych. Różne pojawiają się koncepcje ich składu. Prawdopodobnie wejdą do nich jednostki lotnictwa wojsk lądowych, desantowo-szturmowe i kawalerii powietrznej.

Na interesującym nas szczeblu taktycznym działania powietrzno-lądowe mogą mieć znaczący wymiar dopiero w związku taktycznym, zwłaszcza w działaniach zaczepnych. Najlepszym obecnie rozwiązaniem jest wzór amerykański, gdzie w dywizjach wojsk lądowych są organiczne oddziały śmigłowców bojo-

wych i transportowych. W naszych uwarunkowaniach stosowane są rozwiązania doraźne, polegające na przydziale jednostek śmigłowców i tworzeniu doraźnie elementów ugrupowania bojowego wykonujących zadania w wymiarze powietrzno-lądowym. W ten sposób tworzą się grupy desantowo-szturmowe i desanty taktyczne wykonujące zadania w ugrupowaniu przeciwnika.

Planowanie wysadzania desantów w sile do batalionu piechoty celem zdobycia i utrzymania przez kilka godzin ważnych obiektów w ugrupowaniu przeciwnika wydaje się być zamiarem przesadnie odważnym lub bardzo ryzykownym. Nie przewiduje się często konsekwencji przeciwdziałania strony przeciwnej. Oczekiwany rezultat w porównaniu z nakładem sił i środków, a także z możliwością ponoszenia strat, może okazać się bardzo nieopłacalny. Np. Niemcy mocno „zastanawiają się” nad decyzjami działań powietrzno-lądowych w ugrupowaniu przeciwnika. Preferują raczej uderzenia ogniowe śmigłowców z nad ugrupowania własnych wojsk.

Większe od desantów perspektywy rozwojowe mają grupy desantowo-szturmowe. Ich działania w składzie plutonu lub kompanii, mogą przynosić oczekiwane rezultaty po uderzeniach z powietrza i lądu na wybrane ważne obiekty przeciwnika. Mogą to być przeważnie centra dowodzenia lub kierowania ogniem, których zniszczenie lub obezwładnienie pozbawia przeciwnika możliwości kierowania wojskami i zorganizowanego rażenia ogniowego. Wymienione cele mogą być rozmieszczone w relatywnie bliskiej odległości od rubieży styczności wojsk. Stąd oczekiwane rezultaty działań tych grup a także możliwości bezpiecznego powrotu do ugrupowania własnych wojsk są znaczne.

Istotne jest także współdziałanie grup desantowo-szturmowych ze zgrupowaniami taktycznymi prowadzącymi natarcie na lądzie. Wskazane jest aby te dwa komponenty brały udział we wspólnych przygotowaniach do oczekujących ich zadań. Powodzenie w walce może być osiągnięte przy wzajemnym wykorzystywaniu skutków uderzeń z lądu i powietrza.

Odrębnym, ale aktualnie bardzo ważnym zagadnieniem jest współdziałanie między nacierającym związkiem taktycznym a zgrupowaniami wojsk aeromobilnych wykonujących zadania na jego korzyść. Wymienione zgrupowania mogą być tworzone przede wszystkim z brygady desantowo-szturmowej (BDSz) oraz brygady kawalerii powietrznej (BKPow.). Nie ma jeszcze wyraźnej koncepcji organizacyjnej w odniesieniu do umiejscowienia i podległości tych specjalistycznych brygad. Można jednak zakładać, że będą one działały w składzie Korpusu Powietrzno-Zmechanizowanego.

Nas interesują jednak relacje zachodzące między nacierającymi zgrupowaniami taktycznymi a formacjami wojsk aeromobilnych. Na ten temat nie ma jeszcze zebranych i opisanych doświadczeń. Wynika to z prozaicznej przyczyny, gdyż takich ćwiczeń, ani praktycznych, ani na mapach nie organizowano. Problem został dostrzeżony jako ważny i dotychczas nie rozwiązany. Było to powodem podjęcia prac badawczych celem poszukiwania rozstrzygnięć wskazujących na efektywne sposoby współdziałania między nacierającym związkiem taktycznym a zgrupowaniami aeromobilnymi. Są to prace o charakterze teoretycznym prowadzone w AON przy wykorzystaniu dorobku pionu wojsk aeromobilnych w Dowództwie Wojsk Lądowych.

Istnieją podstawy do prognoz, iż zgrupowania tworzone z sił desantowo-szturmowych i kawalerii powietrznej będą działały zgodnie z koncepcją i pod dowództwem operacyjnym. Działania te nie mogą być oderwane od planów operacyjnych, nie powinny realizować odrębnych celów. Wręcz odwrotnie, muszą być one ściśle zintegrowane z lądowymi operacjami, zwłaszcza zaczepnymi. Stąd na kierunkach uderzeń dywizji pierwszorzutowych powinny wykonywać zadania zgrupowania uderzające z powietrza.

W ten sposób następuje integracja celów działania połączona jednym planem. Zwiększane jest tempo ruchu do przodu nacierających wojsk na lądzie. Powstaje ponadto zwiększona możliwość wzajemnej osłony przed uderzeniami

wojsk przeciwnika. Większe jest także prawdopodobieństwo wykonywania zadań przy jednoczesnym zmniejszaniu ponoszonych strat.

Zasygnalizowany problem efektywności współdziałania zgrupowań lądowych z aeromobilnym odnosi się do rzeczywistych i bliższych perspektywnie uwarunkowań. Nie są one dobre, a ich słabości wynikają z ograniczonych możliwości ekonomicznych państwa. Niewątpliwie, najbardziej optymalna, jest koncepcja wprowadzenia do związków taktycznych organicznych oddziałów śmigłowców bojowych i transportowych. Takie rozwiązanie wskazywano wcześniej podczas analizy zależności taktyki i rodzajów wojsk. Unika się wówczas ogniwa pośredniego w dowodzeniu, a wspólne szkolenie sprzyja dobremu przygotowaniu i wzajemnym poznaniu swych możliwości bojowych.

Można tu czerpać wiedzę z praktycznych doświadczeń takiej koncepcji organizacyjnej zastosowanej w 3 Pułku Kawalerii Pancерnej armii Stanów Zjednoczonych. Zasadniczym trzonem bojowym pułku są trzy szwadrony kawalerii pancерnej (porównywalne z batalionami czołgów) oraz czwarty szwadron kawalerii powietrznej. Szwadron ten dysponuje siedemdziesięcioma czterema śmigłowcami (z czego dwadzieścia sześć to śmigłowce szturmowe typu AH-64A Apache, dwadzieścia jeden - zwiadowcze, osiemnaście - transportowe i trzy do walki elektronicznej).²⁸

Wymieniony pułk brał udział w „Pustynnej Burzy” gdzie sprawdzona została funkcjonalność działań powietrzno-lądowych w realnych warunkach pola walki. Wszystko wskazuje na to, że wymieniony wariant organizacyjno-taktyczny będzie w przyszłości stosowany i doskonalony. W tym kierunku powinny też zmierzać nasze koncepcje działań w wymiarze powietrzno-lądowym, przynajmniej w dalszym horyzoncie czasowym ich realizacji.

²⁸ T.Clancy, Kawaleria Pancerna, Gdańsk 1998, s. 252-254.

8. TAKTYKA A ORGANIZACJA WOJSK

W działaniach taktycznych biorą udział siły i środki w odpowiedni sposób zestawione organizacyjnie, z zamiarem stworzenia dogodnych warunków do racjonalnego i efektywnego ich wykorzystania. W ten sposób dochodzi do tworzenia różnych wariantów struktur organizacyjnych, które poddawane są weryfikacji funkcjonalnej w praktyce szkoleniowej wojsk lub w walce.

Na podstawie wieloletnich doświadczeń własnych i innych armii, przyjmuje się obecnie, że na szczeblu taktycznym tworzone są formacje - od drużyny do dywizji włącznie. Możemy spotkać się we wcześniejszych opracowaniach z określeniem korpusu jako wyższego związku taktycznego a brygady jako niższego.

W prowadzonych rozważaniach, zgodnie z uznaną interpretacją, dywizję i samodzielną brygadę nazywamy związkiem taktycznym, brygadę w składzie dywizji i samodzielny batalion - oddziałem. Pododdziałami są formacje - od drużyny do batalionu wchodzącego w skład oddziału dywizyjnego.

W latach 70-tych i 80-tych dywizje miały stabilną organizację podporządkowaną ofensywnym celom doktrynalnym byłego Układu Warszawskiego. Związki taktyczne tworzyły dywizje pancerne i zmechanizowane o czwórkowym składzie oddziałów ogólnowojskowych (bojowych). W pierwszej z wymienionych były trzy pułki czołgów i jeden pułk zmechanizowany, w drugiej proporcje były odwrotne.

Powyższe struktury oceniano jako ociążałe, ale nastawione na metodyczne łamanie oporu przeciwnika w działaniach zaczepnych. Pozytywną ich stroną była możliwość wariantowania w tworzeniu ugrupowania bojowego oraz potęgowania uderzenia. Czwarty pułk pozwalał wydzielać siły do doraźnie tworzonych zgrupowań taktycznych. Pewnym utrudnieniem było użycie oddziałów zgodnie z ich strukturą, możliwościami bojowymi i przeznaczeniem. Np. pułk czołgów, bez

względu na jego położenie wydzielany był do drugiego rzutu w obronie dywizji zmechanizowanej.

W okresie przełomu ustrojowego naszego państwa i przechodzenia na samodzielność obronną po 1989 roku, w celu udokumentowanego pokazania naszych defensywnych zamiarów, zrodziła się koncepcja tworzenia jednolitych dywizji typu DZ-89. W jej skład wchodziły trzy jednolite pułki zmechanizowane, także o jednolitej strukturze - po dwa bataliony zmechanizowane i czołgów. Prowadzone doświadczenia miały wykazać ich funkcjonalność, a więc słuszność zaprojektowanej wcześniej koncepcji organizacyjnej. Chociaż kolejność postępowania świadczyła o autokratycznym podejściu do problemu, to w sensie ocen merytorycznych, można było dostrzec wiele pozytywnych stron takiego rozwiązania. Przede wszystkim uzyskano większą swobodę taktycznego wykorzystania dyspozycyjnych sił, gdyż każdy jednolity pułk mógł być użyty w dowolnym miejscu ugrupowania bojowego tak w działaniach zaczepnych jak i obronnych.

Zmniejszona została liczba środków o charakterze ofensywnym (uderzeniowym - czołgów i bojowych wozów piechoty), zwiększono natomiast liczbę środków defensywnych (przeciwpancernych i przeciwlotniczych). Wymienione zmiany wpłynęły na zmniejszenie o ok. 10-20% potencjału bojowego dywizji w porównaniu z poprzednimi strukturami. Pozostała ona silniejsza w stosunku do ówczesnych dywizji - belgijskiej i jutlandzkiej, równa holenderskiej oraz słabsza od dywizji amerykańskiej, brytyjskiej i niemieckiej.

Warto jednak zauważyć, że omawiana dywizja, przy zmniejszonym potencjale, podwyższyła swe możliwości w działaniach dynamicznych, co wynikało z wprowadzonych elementów uniwersalności zwłaszcza w pułkach o jednolitej strukturze organizacyjnej.

Dokonując porównań wewnętrznej struktury organizacyjnej dywizji z ówczesnymi dywizjami NATO, dostrzec można największą niekorzystną dla nas różnicę potencjału w porównaniu do dywizji amerykańskiej. Powodem były tu głównie śmigłowce bojowe, które wchodziły do organicznych struktur wspomnianych

nej dywizji. Problem ten był dostrzegany wcześniej, a opisana zależność, potwierdziła konieczność rozważenia możliwości wprowadzenia do struktur organizacyjnych dywizji organicznych śmigłowców uzbrojonych. W przeciwnym razie nie będziemy postrzegani jako partnerzy z armiami krajów zachodnich.

Odczuwalną stroną ujemną okazał się brak czwartego pułku bojowego, zwłaszcza wówczas kiedy występowała potrzeba tworzenia dodatkowych i do-
rażnych elementów ugrupowania bojowego.

Praktyka ćwiczebna wykazała również, że podwyższaniu efektów rażenia ogniowego sprzyja wspólne działanie pododdziałów czołgów i bojowych wozów piechoty. Jednocześnie zbyt częste zmiany podporządkowania utrudniają organizację i kierowanie walką.

Stosunkowo szerokie przedstawienie problematyki organizacyjno-taktycznej związanej z dywizją typu DZ-89 wynika z pozytywnej oceny wielu elementów i rozwiązań strukturalnych oraz stwarzanych możliwości podwyższania operatywności działań dywizji. Było to pierwsze doświadczenie z tworzenia i zastosowania praktycznego, związku taktycznego i oddziału o jednolitej strukturze organizacyjnej. Przyjętą koncepcję w ocenie ogólnej, uznać należy jako pozytywną. Sukcesywne likwidowanie wymienionych wcześniej stron ujemnych rokowało przybliżenie się do osiągnięcia zamierzonego celu - czyli stworzenia operatywnych i funkcjonalnych taktycznie struktur dywizji.

Warto zauważyć, że taką koncepcję organizacyjną praktycznie wprowadzają Niemcy, których dywizje Bundeswehry składają się obecnie z trzech jednolitych brygad, których trzon bojowy stanowią cztery bataliony, dwa czołgów i dwa zmechanizowane. Są one znacznie silniejsze od naszych, tak pod względem ilości jak i jakości środków bojowych. Można jednak przypuszczać, że zostały wykorzystane tu nasze doświadczenia.

W ośrodkach kierowniczych naszych Sił Zbrojnych nie dopatrzone się pozytywów prezentowanych wcześniej rozwiązań i od 1993 roku zapoczątkowano kolejną restrukturyzację polegającą na wprowadzeniu brygadowego, mieszanego

składu dywizji zmechanizowanej - obie brygady zmechanizowane i jedna pancerna. Można przypuszczać, że takie podejście wynikało z zamiarów integracyjnych ze strukturami NATO, gdyż armie członkowskie tego paktu mają w swym składzie brygady. Jednak powrót do zróżnicowanego składu brygad zmechanizowanych i pancernych nie sprzyja swobodzie taktycznego ich wykorzystania. Wiele przesłanek przemawia za tym, że w przyszłości zwycięży idea uniwersalnych jednolitych struktur organizacyjnych.

W kontynuowanych pracach nad nowoczesnym modelem polskich sił zbrojnych rozważane są różne opcje i kierunki rozwoju. Ogólnym zamysłem tego modelu jest dostosowanie struktur organizacyjnych do prognozowanych warunków pola walki oraz do wymagań interoperacyjności ze strukturami Paktu Północnoatlantyckiego.²⁹

W rozwinięciu tego problemu dostrzega się konieczność budowy takich struktur, które gwarantują samodzielność bojową poczynając od podstawowych ogniw taktycznych oraz zdolność do funkcjonowania w ramach zgrupowań wielonarodowych dowodzonych przez dowództwa operacyjne w składzie międzynarodowym. W wojskach lądowych powinny być zatem tworzone samodzielne bojowo oddziały, przez powiększenie batalionów i włączenie do nich pododdziałów innych rodzajów wojsk.

Według poglądów S.Kozieja, takie samodzielne bojowo bataliony - jako oddziały - stworzyć mogą samodzielne pod względem taktycznym brygady (jako związki taktyczne), łączone z kolei w wyższe związki taktyczne jakimi są dywizje. Brak takich rozwiązań w naszych wojskach lądowych utrudnia podejmowanie skutecznych działań w warunkach nowoczesnego pola walki, w tym także współdziałanie na poziomie taktycznym w ramach sił międzynarodowych. Utworzenie silniejszych batalionów, brygad i dywizji oznaczałoby zmniejszenie ogólnej liczby związków taktycznych w wojskach lądowych do kilku dywizji ogól-

²⁹ S.Koziej, Dylematy rozwoju sił zbrojnych (2), Polska Zbrojna nr 207/1996.

nowojskowych i kilku samodzielnych brygad. Warto w tym miejscu nadmienić, że w kierunku integracji struktur pokojowych oprócz Niemców zacierają również Rosjanie.

Pod względem podległości w strukturach operacyjnych też powinny nastąpić zmiany. Autorzy przedstawianych wyżej poglądów przewidują zastąpienie narodowych dowództw operacyjnych (korpusów zmechanizowanych), odpowiednimi grupami sztabowymi wydzielanymi do wielonarodowych dowództw operacyjnych, natomiast narodowe związki taktyczne (dywizje) podporządkować w czasie pokoju bezpośrednio Dowództwu Wojsk Lądowych. Ten problem musi być rozstrzygnięty w ramach prac nad nowym modelem sił zbrojnych. Mając na uwadze nasze zamiary integracyjne i wynikające z nich wymagania osiągnięcia interoperacyjności, można z dużym prawdopodobieństwem prognozować, iż przedstawiony wyżej model strukturalny związków taktycznych, jak i ich miejsce w układzie operacyjnym znajdują praktyczne zastosowanie w polskich wojskach lądowych.

Wiele argumentów opisanych w uprzednich rozważaniach przemawia za tym aby przyszłościowa (perspektywiczna) polska dywizja była **zunifikowana - o jednolitych strukturach organizacyjnych**. Jeżeli chcemy, a takie są obecne nasze rzeczywiste zamiary, wchodzić w skład struktur organizacyjnych NATO, **szczebel dywizyjny musi pozostać** bo takie są wymagania interoperacyjności. Można dywizję nazywać różnie, ale ze względu na jej charakter adekwatną do niego nazwą jest „dywizja zmechanizowana - DZ”. Wymieniona nazwa ma motywacje historyczne i współczesne. Tylko ze względów historycznych można pozostać przy nazwie 11 Dywizji Kawalerii Pancerniej, a także przy uwzględnieniu specyfiki działania, utrzymać nazwę 8 Dywizji Obrony Wybrzeża. Pozostałe to Dywizje Zmechanizowane. W skład każdej zunifikowanej DZ powinny wchodzić trzy jednolite brygady zmechanizowane (BZ), pułk desantowo-szturmowy oraz oddziały specjalistyczne rodzajów wojsk i zabezpieczenia.

Za taką koncepcją strukturalno-organizacyjną związku taktycznego (dywizji) przemawia wiele przesłanek. Do priorytetów zaliczyć należy potrzebę osiągnięcia gotowości do działań w wymiarze powietrzno-lądowym, co obecnie staje się podstawowym warunkiem partnerskiej obecności na polu walki. Propozycja wprowadzenia do etatowych struktur organizacyjnych dywizji pułku desantowo-szturmowego wynika z wielu ocen i prognoz rozwoju działań taktycznych.

Koncepcja wprowadzenia w przyszłości zunifikowanych, jednolitych struktur organizacyjnych dywizji i brygad wynika także z potrzeb prognostycznych. Ocenia się, że walka będzie miała charakter ogniskowo-przestrzenny, dynamiczny i powietrzno-lądowy. Szybkie zmiany sytuacji, samodzielne działania na kierunkach oraz stosowanie zasady dowodzenia przez cele przemawiają za uniwersalizacją struktur oraz gotowością do podejmowania autonomicznych działań już od szczebla batalionu.

Oprócz wskazanej zależności między zmianami zachodzącymi na polu walki a zmianami w organizacji wojsk, istnieje obecnie potrzeba podejmowania równoległe czynności zmierzających do osiągnięcia interoperacyjności ze strukturami NATO. W pierwszej kolejności, zgodnie z przyjętymi priorytetami, gotowość do współdziałania, w ramach wymienionych struktur powinny osiągnąć systemy dowodzenia i łączności. Równoległe realizowane są zamierzenia stopniowego dostosowania do przyszłych zadań jednostek bojowych. Ich obecny stan nie pozwala na podejmowanie szerokich działań przygotowawczych. Natomiast w miarę istniejących możliwości wydzielane są jednostki o podwyższonej gotowości bojowej nazwane jednostkami pierwszej kolejności użycia (PKU). Ich struktury organizacyjne nie zostały zmienione. Stwarza się im jednak stosowne priorytety pozwalające na szybkie i dynamiczne ich użycie. Jest to pewna przesłanka świadcząca o stopniowym tworzeniu jednostek o zwiększonej operatywności i dyspozycyjności. Można przewidywać, że prognozowane koncepcje ich

użycia wpłyną na kształt struktur organizacyjnych zmierzając w kierunku wcześniejszej zarysowanej uniwersalizacji.

9. TAKTYKA A DOWODZENIE

Relacje między taktyką a dowodzeniem są bardzo ściśle, uzupełniające się i współzależne. Mając na uwadze wskazaną zbieżność zainteresowań, a także wyraźną odrębność specjalistycznej problematyki taktycznej i dowodzenia rodzi się potrzeba wskazania rozgraniczeń, w celu zapobieżenia nakładaniu się kompetencji. Przedmioty badań i obszary problemowe muszą być wyraźnie zarysowane z jednoczesnym wskazaniem potrzeby i możliwości wzajemnej współpracy.

Publikowane opracowania teoretyczne oraz doświadczenia z praktyki szkoleniowej wojsk wskazują, iż zasygnalizowane wątpliwości mają swe uzasadnienie. Można przypuszczać, że przyczyną błędnej obecnie interpretacji o łączeniu taktyki z dowodzeniem jest definicja tej pierwszej umieszczona w Leksykonie Wiedzy Wojskowej, gdzie m.in. wymienia się dowodzenie.³⁰ W obecnych uwarunkowaniach, zwłaszcza w kontekście zamiarów integracyjnych z NATO, taktyka i dowodzenia mają określoną odrębność, przy ciągłym akcentowaniu ich wzajemnych zależności,

Warto w tym miejscu określić co rozumiemy pod pojęciem „dowodzenie”. Otóż zgodnie z cytowanym Leksykonem, obejmuje ono sprawne wypracowanie decyzji, we właściwym czasie postawienie zadań bojowych, organizowanie i utrzymanie współdziałania oraz bojowego zabezpieczenia działań a także kontrola wykonania.³¹

Nas interesuje przede wszystkim definicja dowodzenia obecnie uznana za aktualną. Otóż zgodnie z poglądem wypracowanym w Katedrze Dowodzenia i Łączności, dowodzenie jest procesem decyzyjnym - ciągiem operacji na zbiorach informacji o wojskach własnych; przeciwnika i warunkach działania.

Natomiast zgodnie z poglądami NATO, dowodzenie określane jest jako - command and control - czyli wykonywanie funkcji związanych z kierowaniem

³⁰ Leksykon Wiedzy Wojskowej, Warszawa 1979, s. 449.

³¹ Tamże, s. 90.

wojskami, które jest określonym procesem, w wyniku którego wszelka działalność jednostek jest celowa, koordynowana i kontrolowana, zmierzająca do wykonania określonych zadań.³²

W lapidarnym ujęciu, dowodzenie jest realizowane przez określenie celu działania w formie odpowiedzi na następujące pytania: **kto ma wykonać? co ma wykonać? gdzie ma wykonać? kiedy ma to wykonać?**

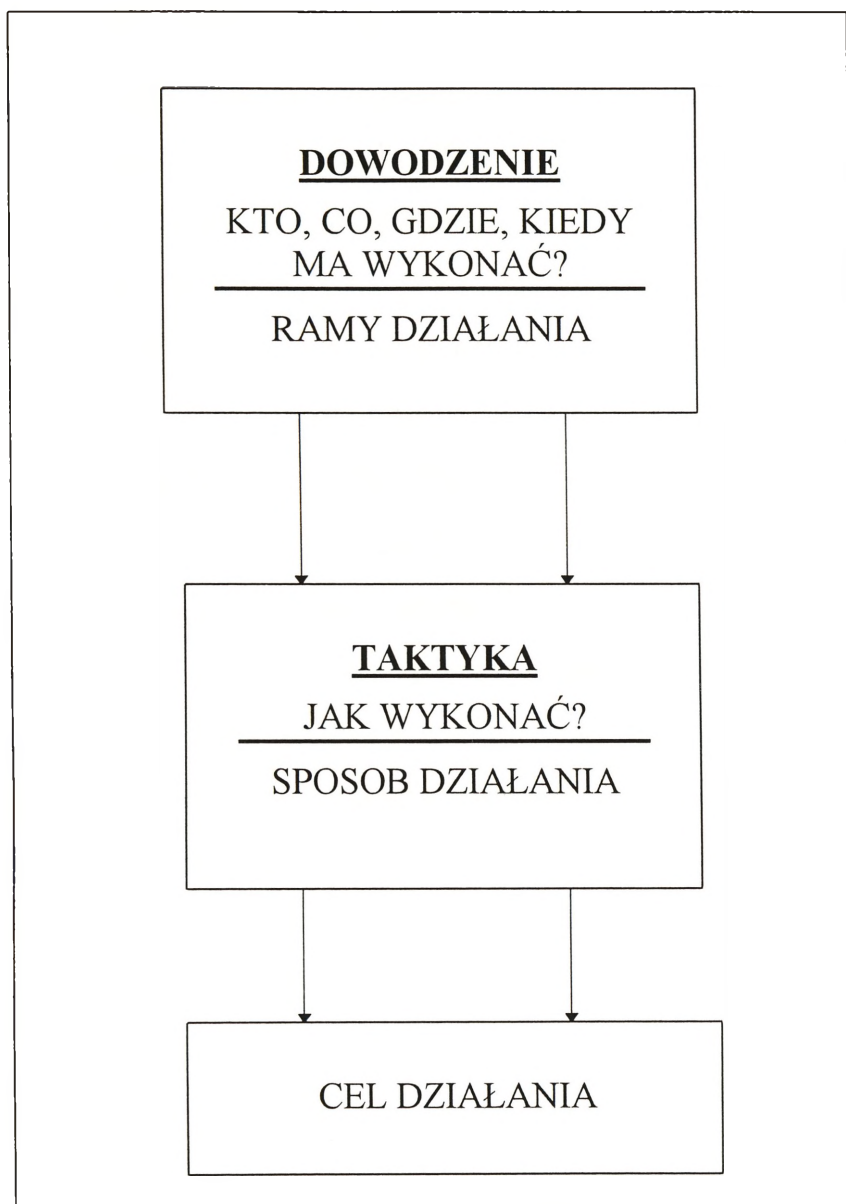
Dostrzec zatem można, że dowodzenie nakreśla w pewnym sensie ramy odpowiedzialności, zadań, miejsca i czasu. Odpowiedzialne jest zatem za określenie kompetencji osób funkcyjnych, wykonanie harmonogramu działań w ramach procesu decyzyjnego a także określenia i egzekwowania wielkości czasowo-przestrzennych w wykonywaniu zadań bojowych.

Natomiast podstawowym zadaniem taktyki jest rozwiązywanie problemów taktycznych. Polega ono na poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie - **jak to wykonać?** Uzyskana odpowiedź nie musi mieć wszechstronne uzasadnienie. Brane są pod uwagę wszechstronne uwarunkowania, możliwości bojowe, wyszkolenie wojsk i inne czynniki mogące wywierać wpływ na efektywność wykonywanych zadań.

W innym ujęciu, taktyka zajmuje się wypełnianiem ram nakreślonych przez dowodzenie. Posiłkując się przykładem analizy zadania, to czynnością dowodzenia jest określenie miejsca, czasu i zakresu jej przeprowadzenia, natomiast w wyniku analizy taktycznej wyciągamy wnioski określające istotę otrzymanego zadania, co jest w nim najważniejsze, co sprzyja a co zagraża jego wykonaniu.

Najszersze pole ocen taktycznej efektywności w procesie decyzyjnym pojawia się podczas porównywania wariantów działań. Jest wówczas okazja do wykazania się kunsztem taktycznym. Rzeczowa argumentacja uzasadniająca możliwie najlepszy wariant wymaga głębokiej wiedzy taktycznej.

³² W.Hauzer, Praca dowódców i sztabów w procesie decyzyjnym według procedur obowiązujących w NATO, Warszawa 1998, s. 3.

Rys. 3. Zależności występujące między taktyką i dowodzeniem

Ocena wariantów działań nie jest czynnością nową w procesie decyzyjnym, przyjmowaną obecnie jako obowiązkową w armiach NATO. Tak fragment oceny sytuacji był i jest stosowany w naszej armii. Nie zawsze jednak przywiązywano do tego należyłą uwagę. Decyzja jest m.in. efektem wyboru dowódcy i powinien on mieć możliwość oceny różnych wariantów.

W dobie wszechobecnej techniki komputerowej, prognozować można zwiększający się jej udział w procesie decyzyjnym, zwłaszcza symulacji różnych

wariantów układu sił. Z takiej pomocy korzystali dowódcy podczas konfliktu w rejonie Zatoki Perskiej. Nie można jednak oczekiwać od elektroniki niezawodnych receptur na działanie. Człowiek - dowódca długo jeszcze pozostanie ostatecznym decydem w wyborze określonego sposobu działania.

Znaczne zapotrzebowanie na rozwiązania taktyczne mogą pojawić się podczas prowadzenia walki, zwłaszcza wówczas kiedy przeciwnik uzyska zaskoczenie. Możliwa jest w takiej sytuacji zmiana scenariusza walki i stosownie do niego potrzeba wypracowania sposobu jej rozegrania. Jest to przykład, w którym szczególnie wyraziście występuje potrzeba harmonijnej współpracy między dowodzeniem a taktyką. W praktycznym działaniu pojawiające się problemy rozwiązywane są kompleksowo bez sporów o zakres kompetencji. Takie osoby funkcyjne, jak zwłaszcza dowódca i szef sztabu, powinni uzupełniać się przy równoległym rozwiązywaniu problemów taktyki i dowodzenia.

10. ZMIANY W TAKTYCE OGÓLNEJ WYNIKAJACE Z WEJŚCIA DO STRUKTUR NATO

W dostępnej literaturze traktujących o działaniach taktycznych w armiach państw NATO nie ma rozdziału taktyki wojsk lądowych na taktykę ogólną i taktykę rodzajów wojsk. Jest tam wyodrębniony szczebel taktyczny jako część działań wojennych. Obejmuje on jednak, w różnym ujęciu, tę problematykę która mieści się w wymienionych częściach taktyki wojsk lądowych.

W odróżnieniu od naszej, narodowej interpretacji, w której kryterium podziału jest szczebel dowodzenia, w rozumieniu sojuszu działania definiowane są w oparciu o ich **skutek** lub **udział** w osiąganiu celów strategicznych, operacyjnych lub taktycznych. Zastosowanie kryterium typologii odnosi się równorzędnie, tak do konfliktu zbrojnego, jak i do działań innych niż konflikt zbrojny.

Na szczeblu taktycznym zamierzony skutek (efekt) osiągany jest przede wszystkim w wyniku walki, a w niej przez efektywną synchronizację manewru i siły ognia. Wyróżnia się trzy rodzaje działań: zaczepne; obronne i opóźniające. Występuje tu znaczna różnica w porównaniu z naszą dotychczasową interpretacją, gdzie wymieniliśmy zasadnicze rodzaje walki - obronę i natarcie, bez działań opóźniających, które stanowiły integralną część obrony.

Działania bojowe prowadzone są w celu **wykrycia przeciwnika, osaczenia go** (pozbawienia swobody działania) i **rozbicia jego sił**. Podkreśla się potrzebę ścisłej integracji, która jest nieodzowna w osiąganiu sukcesu w walce.

Ważny jest tu podział na: **działania w głębi; działania w styczności i działania tyłowe**.

Celem działań w głębi jest osaczenie przeciwnika przez równoczesne oddziaływanie na całą głębokość jego ugrupowania bojowego. W działaniach tych rażone są cele najważniejsze stanowiące o sile przeciwnika. Uderzenia w miejsca wrażliwe mają doprowadzić go do dezorganizacji, pozbawić zdolności do wyko-

nywania zadań. Działania w głębi, charakterystyczne dla natarcia, mają stworzyć odpowiednie warunki do bezpośredniego zaatakowania przeciwnika.

Celem działań w styczności jest rozbitcie przeciwnika przy pomocy wszystkich dostępnych środków walki. W bezpośrednim starciu dąży się do wyeliminowania tych obiektów i zgrupowań, które decydują o sile przeciwnika. Prowadzone walki są krótkotrwałe, dynamiczne i kończone wymiernym efektem. Ważną rolę odgrywają tu jednostki wspierające i zabezpieczające.

Celem działań tyłowych jest stworzenie odpowiednich warunków do swobodnego prowadzenia działań bojowych. Nazwa wiąże się z tylną strefą (rejonem, obszarem) działań. Oprócz wszechstronnego wsparcia i zabezpieczenia wojsk walczących, mają one zapewnić swobodę manewru odwodom i innym elementom ugrupowania bojowego niezaangażowanym bezpośrednio w walce. Działania tyłowe obejmują zaopatrywanie wojsk, uzupełnienie zapasów, odtwarzanie zdolności bojowej oraz ochronę obiektów.

Wymieniony podział na działania w głębi, w styczności i tyłowe ma charakter ogólny i może być różnie interpretowany. Spełnia on rolę porządkującą działania, pozwala określać zadania, jest pomocny podczas synchronizacji podejmowanych wysiłków.

Wiele uwagi przywiązuje się do wyposażenia dowódców w odpowiednią wiedzę, która będzie im pomocna tak w okresie przygotowania jak i prowadzenia walki. Mądrość i zdrowy rozsądek powinien być wspierany, zwłaszcza w sytuacjach krytycznych, znajomością ogólnych zasad, których zastosowanie pomoże w osiąganiu sukcesów w walce.

Na pierwszym miejscu wymieniany jest czynnik ludzki. Ważna jest osobowość dowódcy. Liczy się osobista determinacja w wykonywaniu zadań, a także umiejętność subordynowania podwładnych w sytuacjach trudnych, ekstremalnych - w czasie niepowodzenia i zagrożenia.

Wola zwycięstwa występować musi na wszystkich szczeblach, od dowódcy do pojedynczego żołnierza. Podstawą powodzenia jest wysokie morale żołnie-

rzy, umożliwia ono prowadzenie bezwzględnej walki z przeciwnikiem, również w okresach zmęczenia i niebezpieczeństwa.

W osiągnięciu wysokiego morale armii liczą się: zaufanie; dyscyplina, profesjonalizm, ambicja. Sukcesy w walce wywierają największy wpływ na utrzymanie wysokiego morale armii.

W czynniku ludzkim liczą się ponadto: inicjatywa; elastyczność i wytrzymałość. Wojska powinny być przygotowane do działań w warunkach bardzo trudnych, w których nie powinny tracić wiary w zwycięstwo.

Do zasad ogólnych, które są podstawą wszelkich działań w NATO, oprócz czynnika ludzkiego, zalicza się piętnaście następujących przewodników (wskazówek) w działaniu: wybór i sprecyzowanie celu; swoboda działania; działania zaczepne; koncentracja wysiłku; ekonomia sił; mobilność; manewr; zaskoczenie; rozpoznanie; prostota; podtrzymywanie sił; elastyczność; współpraca; zabezpieczenie logistyczne; ubezpieczenie i ochrona tajemnicy.

Są to zasady, które niewątpliwie mogą być pomocne dowódcom w procesie decyzyjnym. Zakładać należy, że zrodziły się one w wyniku zebranych i opracowanych, tak doświadczeń historycznych, jak i praktyki szkoleniowej wojsk armii wchodzących w skład Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Dostrzec tu można zasadniczą różnicę w pojmowaniu zasad sztuki wojennej, również na poziomie taktycznym, obecnie w polskiej armii. Wymienia się tu sześć następujących zasad: celowość działania; zachowanie zdolności bojowej wojsk; ekonomię sił; zaskoczenie; aktywność (inicjatywę) i manewrowość.³³

Mimo wykazanej różnicy, można także dostrzec elementy zbieżne. Zaliczyć do nich należy dążność do jasnego, jednoznacznego, zrozumiałego dla dowódcy i podwładnych, **celu działania**.

Wymieniona zasada znalazła swe przełożenie w dowodzeniu przez cele, którego myślą przewodnią jest duża samodzielność połączona z dużą odpowiedzialnością w osiągnięciu wskazanych lub określonych celów.

³³ Regulamin Działań Taktycznych Wojsk Lądowych, Warszawa 1994, s. 13.

W działaniach taktycznych sił NATO dużą uwagę przywiązuje się do synchronizacji działań. Definiowana jest ona jako zdolność do skupiania sił i środków oraz wysiłków w czasie i przestrzeni w celu stworzenia przewagi w decydującym miejscu. Zgodnie z przedstawionymi wcześniej treściami, synchronizacja obejmuje działania w głębi, w styczności i tyłowe. Powinny one się nawzajem zązębiać i uzupełniać. Jest to przedsięwzięcie złożone i wymaga jasnego rozumienia zamiaru dowódcy.

Interpretacja synchronizacji w NATO koresponduje z wykładnią terminu współdziałania w naszej armii. Podobne podejście wyraża się w dążeniu do efektywnego wykorzystywania dyspozycyjnego potencjału bojowego oraz w zgrupowaniu wysiłków różnych komponentów walki do osiągnięcia wspólnego celu, którym jest zwycięstwo nad przeciwnikiem.

Postanowienia wymienione w Doktrynie Taktycznej Sił Lądowych NATO są bardzo szczegółowe i obejmują całokształt działań od batalionu po korpus, a niekiedy odnoszą się także do zamierzeń sojuszniczych. Rozumienie problematyki taktycznej w NATO jest więc diametralnie różne od obecnej naszej interpretacji sięgającej do szczebla dywizyjnego włącznie.

Najwięcej uwagi przywiązuje się do działań zaczepnych, obronnych i opóźniających. Wyróżniane są działania pośrednie w działaniach bojowych, do których m.in. zaliczane są: bój spotkaniowy; wycofanie z walki i luzowanie.

Eksponowane są działania aeromobilne nie traktowane łącznie z działaniami powietrzno-desantowymi i desantowymi.

Wyodrębnione są działania bojowe w warunkach szczególnych, na terytorium kontrolowanym przez przeciwnika, a także walkę w okrążeniu.

Uznano za potrzebne oddzielne potraktowanie działań na rzecz pokoju. Problematyka ta nie została jeszcze wystarczająco zbadana i opracowana. Jednak w świetle istniejącego zapotrzebowania na tego typu działania, powinny być one przedmiotem zainteresowania teoretyków i praktyków wojskowych.

Mając na uwadze nasze zamiary integracyjne ze strukturami NATO, istnieje obligatoryjna potrzeba dostosowania naszej doktryny taktycznej do wymagań Sojuszu. Nie mogą być to jednak działania zmierzające do bezwzględnego podporządkowania lecz takie, które w sposób wymierny akcentować będą naszą tożsamość narodową.

Z przedstawionych treści wynika, że mamy wiele elementów spójnych, podobnie rozumianych i interpretowanych. Najbardziej istotną różnicą jest kryterium podziału działań wojennych w oparciu o udział i skutek w osiągnięciu celów strategicznych, operacyjnych i taktycznych, a nie szczebel dowodzenia. Tak więc taktyka ogólna, w niektórych sytuacjach, obejmuje także szczebel korpusu.

Klasyfikacja taktyki i działań taktycznych w narodowej interpretacji koresponduje z ogólną interpretacją wyrażonych w dokumentach NATO. Po dokonanych porównaniach można nawet ocenić, że nasz dorobek teoretyczny w tym względzie jest bardziej czytelny i funkcjonalny. Może być wykorzystany w naszej narodowej doktrynie taktycznej lub regulaminie działań wojsk lądowych. Takie podejście do układu i relacji w obowiązujących dokumentach jest stosowane w armiach krajów NATO.

11. KIERUNKI ROZWOJU TAKTYKI OGÓLNEJ

Dorobek teoretyczny polskiej myśli wojskowej z zakresu taktyki uznawanej jako specjalność sztuki wojennej oraz nasze zamiary działań wynikające z wchodzenia do struktur NATO wskazują, że taktyka ogólna utrzyma swą pozycję w klasyfikacji taktyki.

Istnieją obecnie zwiększone potrzeby na wzbogacanie teoretycznych podstaw taktyki. Wynikają one z obecnych, złożonych uwarunkowań wymagających odpowiedniego przełożenia na teorię, będąca podstawą wszelkich działań, często dotychczas nie stosowanych.

Obserwujemy dynamiczne zmiany w strukturach formacji ogólnowojskowych. Podwyższa się ich mobilność, autonomiczność i zdolność do skutecznych działań w różnych warunkach terenowych, atmosferycznych i klimatycznych. Łączy się to ze zmianami w sposobach działań taktycznych. Muszą być one sprawdzone w praktyce i teoretycznie opracowane. Uwzględniane powinny być także potrzeby jednostek przeznaczonych do działań w specyficznych warunkach środowiska. Są to formacje piechoty górskiej, obrony wybrzeża oraz współdziałające z wojskami operacyjnymi sił obrony terytorialnej. Teoretyczne opracowanie działań taktycznych tych specjalistycznych formacji mieści się w problemowym obszarze zainteresowania taktyki ogólnej.

Następuje rozwój i doskonalenie działań rodzajów wojsk. Wymagana precyzja wykonywanych zadań pogłębia ich specjalizację. Całość przedsięwzięć specjalistycznych podporządkowana jest jednemu nadrzędnemu celowi, którym jest zwycięstwo nad przeciwnikiem. Działania te muszą być zatem odpowiednio skoordynowane w czasie i przestrzeni oraz w zakresie podziału kompetencji. Poprawnością organizacyjną i efektywnością działań rodzajów wojsk zajmuje się taktyka ogólna. Koordynacja ruchu i ognia jest domeną taktyki w ujęciu sojusznicznym.

W grupie rodzajów wojsk ważną pozycję zajmują wojska aeromobilne. Ich dynamiczny rozwój rozszerza w szybkim tempie działania w wymiarze powietrzno-ładowym. Istnieją obecnie różne koncepcje organizacyjne, wykorzystania i działania tych wojsk. Potrzebne są tu teoretyczne opracowania porządkujące tę problematykę przy jednoczesnym wskazaniu na efektywne sposoby współdziałania ze zgrupowaniami lądowymi.

Problem współdziałania w wymiarze powietrzno-ładowym traktowany jest obecnie jako wykonywanie wspólnie uzgodnionych zadań przez jednostki desantowo-szturmowe i kawalerii powietrznej ze zgrupowaniami lądowymi. Wspomniane uzgodnienia mogą być dokonywane na szczeblu dywizji (korpusu), gdy formacje szturmowe powietrzne wykonują zadania na ich korzyść, Natomiast gdy w ramach ugrupowania bojowego dywizji tworzone są grupy desantowo-szturmowe czy też desanty taktyczne, to uzgodnienia wewnętrzne dokonuje się w ramach koordynacji działań. Taki kierunek uzgodnień i podziału kompetencji przewidywany jest w przyszłych działaniach powietrzno-ładowych na szczeblach taktycznych.

W zakresie problemowym taktyki ogólnej znajdują się wszelkie działania inne niż wojna. W ich skład wchodzi przede wszystkim działania różnych kontyngentów w misjach pokojowych ONZ. Wykonywane zadania charakteryzują się każdorazowo inną specyfiką. Wymagana jest tu zatem duża elastyczność i wszechstronne przygotowanie wojsk. W teoretycznych podstawach tych działań można jedynie wymienić ogólne wymagania, rodzaje zadań oraz sposoby reakcji w określonych sytuacjach.

Wymieniony w ostatniej kolejności, ale niezwykle ważny jest problem współdziałania wojsk operacyjnych z siłami obrony terytorialnej. Te kwestie muszą być rozstrzygane w ramach taktyki ogólnej. Zarysowują się szerokie możliwości opracowania teoretycznych podstaw wspólnych działań tych komponentów. Pojawiło się wiele wartościowych opracowań traktujących o zasadach organizacji i prowadzenia walki i operacji z wykorzystaniem formacji obrony teryto-

rialnej. Ponadto w prowadzonych ćwiczeniach, zwłaszcza dowódczo-sztabowych, proponowane koncepcje poddawane są praktycznej weryfikacji. Uzyskane wyniki wskazują wzrastającą wagę problemu. Do podobnych wniosków dochodzili uczestnicy konferencji naukowej na ten temat, odbytej w listopadzie 1997 roku, a organizowanej przez Katedrę Taktyki Ogólnej WWL, przy współudziale Katedry Obrony Terytorialnej i Cywilnej WSO AON.

Istnieją zatem podstawy do stwierdzenia, iż zarysowują się różne, o zmiennej sile ważności, kierunki rozwoju taktyki ogólnej. Jej zakres zainteresowań poszerza się, a pojawiające się nowe zjawiska i sytuacje operacyjno-taktyczne wymagają stosownych rozstrzygnięć w ramach osiągnięcia interoperacyjności ze strukturami NATO.

ZAKOŃCZENIE

Przedstawiona treść pracy obrazuje zamysły autora, w których dążono do osiągnięcia nakreślonego celu i rozwiązania problemów badawczych. Wykazanie zmian w teorii taktyki ogólnej było łączone z głównym zadaniem wojsk lądowych a rozwiązywane problemy przybliżały osiągnięcie celu pracy. W kwestiach zasadniczych wykonane zostały założenia metodologiczne. Pozostają jednak pewne wątpliwości związane z doбором problemów badawczych i stopniem prawdziwości uzasadnień osiągniętych rezultatów.

Zaprezentowane treści na ogół potwierdzają trafność przewidywań hipotetycznych dotyczących intensywności zmian w teorii taktyki ogólnej w różnych obszarach wiedzy taktycznej.

Znajdujemy się w początkowej fazie procesów integracyjnych ze strukturami NATO można więc prognozować kolejne zmiany i sukcesywne przeobrażenia. Zakładamy przy tym szerokie wykorzystanie naszego dorobku i osiągnięć w zakresie polskiej sztuki wojennej, a w niej taktyki ogólnej.

LITERATURA

1. Balcerowicz B., Obrona państwa średniego, Warszawa 1997.
2. Borzęcki K., Leksykon podręczny, Olsztyn 1994.
3. Brzozowski J., Działania bojowe w rejonach zurbanizowanych we współdziałaniu z jednostkami obrony terytorialnej, Warszawa 1998.
4. Bujak A., Wołęjszo J., Działania bojowe w rejonie przeszkody wodnej, Warszawa 1998.
5. Chocha B., Rozważania o taktyce, Warszawa 1982.
6. Clancy T., Kawaleria pancerna, Gdańsk 1998.
7. Clausewitz C., O wojnie, Lublin 1995.
8. Dęga Cz., Uzbrojenie i pole walki wojsk lądowych do 2020 roku, Warszawa 1995.
9. Działania taktyczne wojsk lądowych, Warszawa 1995.
10. Działania operacyjne wojsk lądowych, Warszawa 1992.
11. Doktryna taktyczna sił lądowych ATP-35(B), (Tłumaczenie A.Szydłowski), Warszawa 1997.
12. Galewski Z., Współdziałanie na polu walki, Warszawa 1993.
13. Galewski Z., Czynniki powodzenia we współczesnej walce, Warszawa 1986.
14. Huzarski M., Natarcie związku taktycznego (oddziału) w wymiarze powietrzno-lądowym oraz koncepcja użycia sił szybkiego reagowania, Warszawa 1995.
15. Huzarski M., Obrona związku taktycznego, Warszawa 1993.
16. Huzarski M., Kaczmarek W., Podstawy działań taktycznych obrona i natarcie brygady, Warszawa 1996.
17. Huzarski M., Kaczmarek W., Działania taktyczne batalionu, Warszawa 1995.
18. Huzarski M., Kaczmarek W., Obrona i natarcie dywizji, Warszawa 1997.
19. Huzarski M., Działania taktyczne dywizji drugiego rzutu operacyjnego korpusu, Warszawa 1995.

20. Huzarski M., Działania taktyczne w terenie lesisto-jeziornym, Orzysz 1997.
21. Huzarski M., Działania taktyczne dywizji o jednolitej strukturze organizacyjnej, Warszawa 1996.
22. Huzarski M., Brzozowski J., Przedwojewski W., Zmiany w teorii walki, Cz. I, Warszawa 1997.
23. Huzarski M., Wołęjszo J., Album szkiców taktycznych, Warszawa 1998.
24. Jemiolo T., Nauka i technika w obliczu nowych uwarunkowań systemu obronnego RP, Warszawa 1991.
25. Jędraszczak E., Działania oddziału desantowo-szturmowego w natarciu, Warszawa 1989.
26. Kaczmarek W., Ścibiorek Z., Przyszła wojna - jaka?, Warszawa 1995.
27. Kaczmarek W., Natarcie związku taktycznego, Warszawa 1997.
28. Kolman R., Poradnik dla doktorantów i habilitantów, Bydgoszcz 1994.
29. Kołodziejczyk B., Co będzie jutro?, Warszawa 1976.
30. Kotarbiński T., Traktat o dobrej robocie, Warszawa 1965.
31. Koziej S., Podstawy sztuki wojennej, Warszawa 1992.
32. Koziej S., Podstawowe problemy działań powietrzno-lądowych, Warszawa 1993.
33. Lidwa W. i inni, Działania taktyczne wojsk operacyjnych w warunkach współdziałania z obroną terytorialną, Warszawa 1998.
34. Marczak J., Pawłowski J., O obronie militarnej Polski przełomu XX i XXI wieku, Warszawa 1995.
35. Nowak E., Komunikacja i wojna, Warszawa 1994.
36. Nożko K., Sztuka tworzenia przewagi, Warszawa 1994.
37. Orzechowski J., Dowodzenie i sztaby, Warszawa 1974.
38. Pieter J., Zagadnienia pracy naukowej, Wrocław 1974.
39. Przedwojewski W., Działania desantowo-szturmowe w obronie na szczeblach operacyjnych i taktycznych, Warszawa 1995.

40. Regulamin walki wojsk lądowych Bundeswehry (tłumaczenie), Warszawa 1992.
41. Ścibiorek Z., Rozważania o obronie, Warszawa 1993.
42. Ścibiorek Z., Działania opóźniające, Warszawa 1996.
43. Sun Tzu, Sztuka wojny, Warszawa 1994.
44. Strasburger D., Zasady sztuki wojennej, Warszawa 1996.
45. Toffler H.A., Wojna i antywojna, Warszawa 1997.
46. Wróblewski R., Taktyka ogólna jako dyscyplina naukowa, Warszawa 1987.

KWESTIONARIUSZ

do przeprowadzenia wywiadów z ekspertami i uogólnione wyniki badań

- I. TEMAT: ZMIANY W TEORII TAKTYKI OGÓLNEJ
- II. CEL: ZEBRAĆ I NAUKOWO OPRACOWAĆ OPINIE EKSPERTÓW ZGODNIE Z PROBLEMATYKĄ ROZMOWY KIEROWANEJ.
- III. TEREN: Sztab Generalny WP - Zarząd Dowodzenia, Śląski i Warszawski Okręg Wojskowy, Oddział Operacyjny i Szkolenia Bojowego, Wyższa Szkoła Oficerska im. T.Kościuszki - Wydział Wojsk Zmechanizowanych, Akademia Obrony Narodowej - Wydział Strategiczno-Obronny, Wydział Wojsk Lądowych.
- IV. ZAKRES PROBLEMOWY

Katedra Taktyki Ogólnej prowadzi badania mające na celu wykazanie zmian w teorii taktyki ogólnej w aspekcie głównych zadań wojsk lądowych. W związku z powyższym Uprzejmie Proszę Panów o wyrażenie swoich opinii dotyczących następujących kwestii - problemów wyrażonych w postaci następujących pytań:

1. Jaka jest ocena zaproponowanej klasyfikacji taktyki, w tym zakresie i miejsca taktyki ogólnej?
2. Jakie znaczenie mają zasady taktyki i czy są one pomocne w rozwiązywaniu problemów taktycznych?
3. Jaka jest rola taktyki ogólnej w zakresie koordynacji działań rodzajów wojsk?
4. Czy istnieje zależność między taktyką a strukturami organizacyjnymi wojsk?
5. Jakie relacje i zależności występują między taktyką a dowodzeniem?

6. Jakie kierunki zmian w taktyce ogólnej wynikają z potrzeb integracyjnych ze strukturami NATO?

7. Jaka jest prognoza rozwoju taktyki ogólnej?

V. UOGÓLNIONE WNIOSKI Z PRZEPROWADZONYCH BADAŃ OPINII EKSPERTÓW

Ad. 1. Zaproponowana klasyfikacja taktyki została oceniona jako kolejna wersja wcześniej publikowanych rozwiązań porządkujących tę problematykę.

Wiele przesłanek wskazuje na to, że w przyszłości zaistnieje potrzeba wprowadzenia taktyki sił kosmicznych.

Podział taktyki na taktykę ogólną i taktykę rodzajów wojsk jest nadal uważany jako zasadny. Zakres problemowy taktyki ogólnej uzyskał akceptację większości ekspertów. Wątpliwości budziła taktyka formacji ogólnowojskowych w relacji z taktyką wojsk zmechanizowanych i pancernych umieszczonej w grupie taktyki rodzajów wojsk. Przyjęto jednak, że taktyka formacji ogólnowojskowych jest kategorią nadrzędną i mieści w sobie oprócz taktyki wojsk zmechanizowanych i pancernych, także taktykę np. piechoty górskiej (strzelców podhalańskich), czy też taktykę piechoty formacji obrony terytorialnej.

Koordinacja działań rodzajów wojsk koresponduje z zadaniami taktyki w interpretacji sojuszniczej w ramach NATO.

W ramach taktyki rodzajów wojsk pojawiła się taktyka wojsk aeromobilnych. Ekspersi są zgodni co do tego ujęcia typologicznego. Nie ma jednak dotychczas jednolitego podziału (składu) wojsk aeromobilnych. Te kwestie są nadal przedmiotem uzgodnień, których rezultatów możemy oczekiwać w opracowywanych obecnie dokumentach normatywnych opracowywanych pod kątem integracji z NATO.

Ad. 2. Znajomość i stosowanie zasad sztuki wojennej w wymiarze taktycznym mają istotny wpływ na poprawność rozwiązywania problemów

taktycznych. Ilość obowiązujących obecnie zasad oraz ich interpretacja, mogą ulegać zmianom równoległe z rozwojem historycznym teorii taktyki. Znaczenie zasad jest zróżnicowane, istnieją tu odwieczne priorytety. Takie zasady jak zaskoczenie, ekonomii sił lub aktywności, wymieniane są jako najczęściej stosowane.

Eksperti wskazują na perspektywiczną potrzebę stosowania zasad taktyki z jednoczesnym sukcesywnym ich wzbogacaniem o nowe wartości wynikające ze zmiennych wymagań pola walki.

Ad. 3. Z zaproponowanej klasyfikacji wynika, że ilość i zakres specjalizacji rodzajów wojsk ulegają poszerzeniu. Zwiększająca się ilość komponentów i wzrastający dynamizm działań taktycznych wymagają koordynacji celem podwyższenia ich skuteczności i rzetelnego podziału kompetencji.

Jednym z pierwszych i istotnych problemów rozstrzyganych przez taktykę ogólną jest przyjmowanie ugrupowania bojowego, które należy rozumieć jako racjonalne uszykowanie wojsk stosownie do zamiarów rozegrania walki. Poprawne rozmieszczenie elementów ugrupowania bojowego rodzajów wojsk stwarza podstawy do zorganizowanej koordynacji ich wysiłków w toku prowadzonej walki.

Jako bardzo ważne uznano koordynowanie manewru i ognia. Jest to zgodne z interpretacją działań taktycznych przez armie Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Wymieniony wcześniej dynamizm a także szybki rozwój techniki wojskowej stwarzają pewne zagrożenia w zakresie efektywnego koordynowania wysiłków podczas wykonywania zadań. Istnieje zatem potrzeba wykorzystywania wszelkich środków i sposobów zapewniających poprawność koordynacji zamierzeń. Wskazywano tu na zastosowanie techniki komputerowej, zwłaszcza w systemach dowodzenia i kierowania ogniem.

Ad. 4. Z doświadczeń historycznych i praktyki szkoleniowej wojsk wynika, że z taktyką nierozzerwalnie wiąże się organizacja wojsk. Wskazuje się tu na sprzężenie zwrotne, wzajemnie na siebie oddziaływujące. Przyjmowane jako poprawne zasady działań taktycznych wywierają istotny wpływ na zmiany strukturalne wojsk.

Wymagana obecnie duża mobilność i autonomiczność zgrupowań taktycznych wpływa na odpowiednią organizację samodzielnych i silnych batalionów.

Wzrost znaczenia działań w wymiarze powietrzno-lądowym wskazuje na potrzebę tworzenia organicznych formacji wykonujących zadania w trzecim wymiarze.

Konieczność działań broni połączonych nadaje kształt elementom struktur organizacyjnych. Wiąże się to także z uprzednio analizowanym problemem koordynacji działań.

Dostrzega się ciągłą potrzebę uzyskiwania kompatybilności i interoperacyjności przez odpowiednie dostosowywanie struktur organizacyjnych wojsk do standardów NATO.

Potwierdzono także zasadność poglądu o przechodzeniu w dalszej perspektywie na struktury zunifikowane wyposażone w sprzęt bojowy łączący w sobie walory czołgu i bojowego wozu piechoty. Znaczący krok w tym kierunku poczyniono w Bundeswehrze, gdzie tworzy się brygady jednolite, w składzie po dwa bataliony czołgów i dwa bataliony zmechanizowane. Pozwala to na użycie tych brygad w różnych sytuacjach bojowych, w dowolnym miejscu ugrupowania bojowego.

Ad. 5. W relacjach między taktyką ogólną a dowodzeniem istnieje potrzeba wzajemnego uzupełniania się i współpracy. Pojawiają się poglądy wskazujące na dominację taktyki i inne nadające priorytet dowodzeniu. Nie można określić wyraźniej granicy między tymi zakresami problemowymi. W większości poglądów eksperci wskazują na planistyczną rolę

dowodzenia oraz jego zadania w nakreślaniu ram czasowo-przestrzennych. Natomiast taktyka ogólna powinna zajmować się głównie rozwiązywaniem problemów taktycznych i koordynacją manewru i ognia w kontekście wykorzystywania potencjałów bojowych rodzajów wojsk. Istnieje zatem ścisły związek między tymi komponentami i tak powinien on być postrzegany i przestrzegany w praktycznym działaniu.

Ad. 6. Zamierzenia realizowane w ramach procesów integracyjnych ze strukturami NATO wymagają dwukierunkowego działania. Pierwszy polega na dostosowaniu się do wymagań i standardów obowiązujących w NATO. Drugi kierunek obejmuje własny dorobek teoretyczny i doświadczenia z praktyki szkoleniowej wojsk, które mogą i powinny być twórczo wykorzystywane w działaniach taktycznych jednostek narodowych.

Należy przyjąć i starać się poprawnie rozumieć oraz interpretować sojuszniczy podział (klasyfikację) szczebli działań wojennych. Różnica w stosunku dotychczasowego podziału polega na zmianie kryteriów - ze szczebla dowodzenia, na cel i rezultat działań.

Taktyka, obok strategii i sztuki operacyjnej, jest najniższym szczeblem działań wojennych. Wyróżnia ją użycie wojsk do osiągnięcia celów taktycznych, koordynacja działań rodzajów wojsk, kierowanie walką broni połączonych oraz działania w okresie wojny. Działania taktyczne mogą mieć wymiar operacyjny jeżeli realizują cele strategiczne.

Częściowo nowym podejściem do podziału działań bojowych jest klasyfikacja na działania w głębi, w styczności oraz na działania tyłowe. Interpretacja tych działań wymaga także zmiany rozumienia ich istoty. Ekspozowanie wymienionego podziału wynika z szerokiego ich zastosowania w różnych rodzajach walki, w tym zwłaszcza w obronie, natarciu i działaniach opóźniających.

Ad. 7. Akceptacja zakresu problemowego taktyki ogólnej w znacznej mierze wynika z postępującego jej rozwoju oraz potrzeby jej rozdzielenia z

taktyką rodzajów wojsk. Wskazywane są dalsze zmiany w teoretycznych podstawach taktyki. Obejmować one będą oprócz sukcesywnego ich wzbogacania o nowe wartości narodowe, także elementy związane z procesami integracyjnymi z NATO.

Znaczne zmiany prognozowane są w taktyce formacji ogólnowojskowych. Wymieniane są tu problemy związane ze wzrostem dynamiki działań i potrzebą autonomiczności zgrupowań batalionowych. Wiele uwagi poświęca się obecnie rozwojowi działań o wymiarze powietrzno-lądowym, a także współdziałanie z formacjami obrony terytorialnej.

Nowym kierunkiem rozwoju taktyki ogólnej są działania na rzecz wsparcia pokoju. Stosunkowo skromne doświadczenia z tego typu operacji wymagają stosownych opracowań teoretycznych oraz sprawdzianów praktycznych generowanych rozwiązań koncepcyjnych. Prognozy zagrożeń wojennych wskazują na możliwość szybkiego wzrostu różnych wariantów działań podejmowanych w ramach misji pokojowych ONZ.

